

חבורת ש"ס
ללימוד הש"ס בעיון

קונטרס מראי מקומות

מסכת בבא בתרא
קמ"ז. - קנ"ד.

- מ -

אייר תשפ"ו

הטבות מיוחדות לכוללים וקבוצות לימוד
לפרטים: הרב חיים טופר 050-4128780
אימייל: N0527622507@gmail.com

©

כל הזכויות שמורות

המקומות המצוינים בכוכבית*, הם חומרים
שעליהם יש לחזור בשביל המבחן

לבני החבורה ד'חבורת ש"ס'
שלו' רב לאוהבי תורתך

הגנו להודיעכם על שינוי בתוכנית הלימודים ומועדי המבחנים בתכנית 'חבורת ש"ס'

לפי התכנית המקורית המופיעה בלוח 'דרשו', לקראת סוף זמן קיץ הבעל"ט היינו אמורים לסיים את מסכת בבא בתרא ולהתחיל מסכת מכות, ולהמשיכה במשך חודש אלול ועשי"ת. ובתחילת זמן חורף תשפ"ז להתחיל מסכת סנהדרין. אך לפי תוכנית זו - מפאת קוצר הזמן, והרצון להתחיל מסכת סנהדרין בתחילת זמן חורף, לא נותר די זמן ללימוד מסכת מכות כראוי, כפי סדר הלימוד הנהוג בחבורת ש"ס. וגם נוצר קושי להתאים את מבחני חבורת ש"ס למועדי שאר המבחנים של 'דרשו'.
לכן בהתייעצות רבני 'דרשו' ובהורמנא של הרה"ג ר' דוד הופשטטר שליט"א, הוחלט על השינויים כדלהלן:

**מבחן מס' 37 | כ"ג - כ"ד אדר על דפים דף קלו ע"א - קמ"ז ע"ב, כפי התכנית המקורית
ארבעת הימים הנותרים עד סוף חודש אדר ינוצלו ע"י הלומדים לחזרה**

בזמן קיץ יתחילו בס"ד בב' אייר דף קמ"ז ע"א

מבחן מס' 38 | כ' - כ"א אייר על דפים קמ"ז ע"א - קנ"ד ע"א

מבחן מס' 39 | י"ט - כ' סיון על דפים קנ"ד ע"ב - קס"ב ע"א

מבחן מס' 40 | כ"ד - כ"ה תמוז על דפים קס"ב ע"ב - קע"ב ע"א

בימים הנותרים עד סוף הזמן יסיימו בס"ד את מסכת בבא בתרא כפי התכנית בלוח החדש

יצוין כי לפי התכנית החדשה יתאפשר ללמוד את פרק 'גט פשוט' במשך יותר זמן, באופן שבסוגיות היותר מורכבות יינתנו יומיים לכל עמוד גמרא.

בחודש אלול הבעל"ט נתחיל בס"ד ביתר שאת וביתר עז מסכת סנהדרין, כאשר המבחן הראשון למסכת סנהדרין (מבחן מס' 41) על דפים ב' ע"א - י"ג ע"ב יתקיים בהיכלי הכוללים הלומדים במסגרת חבורת ש"ס בו' תשרי תשפ"ז, וכן במועד המבחן החודשי הכללי בסוף חודש תשרי תשפ"ז.

לתשומת לבכם! לא יתקיים מבחן חבורת ש"ס במועד של שאר מבחני 'דרשו' בכ"א אלול. מצורף לוח הלימוד והמבחנים כפי התכנית החדשה.

ביקרא דאורייתא

הנהלת 'דרשו'

חבורה

לוח עדכני לפי סדר הלימוד ה

א	ב' אייר	קמז ע"א	ו	כ"ח אייר		ד	כ"ה סיון	קסג ע"א
ב	ג' אייר	קמז ע"ב	ש	כ"ט אייר		ה	כ"ו סיון	קסג ע"ב
ג	ד' אייר	קמח ע"א	א	א' סיון	קנו ע"א	ו	כ"ז סיון	
ד	ה' אייר	קמח ע"ב	ב	ב' סיון	קנו ע"ב	ש	כ"ח סיון	
ה	ו' אייר	קמט ע"א	ג	ג' סיון	קנח ע"א	א	כ"ט סיון	קסג ע"ב
ו	ז' אייר		ד	ד' סיון	קנח ע"ב	ב	ל' סיון	קסד ע"א
ש	ח' אייר		ה	ה' סיון		ג	א' תמוז	קסד ע"א
א	ט' אייר	קמט ע"ב	ו	ו' סיון		ד	ב' תמוז	קסד ע"ב
ב	י' אייר	קנ ע"א	ש	ז' סיון		ה	ג' תמוז	קסה ע"א
ג	י"א אייר	קנ ע"ב	א	ח' סיון	קנט ע"א	ו	ד' תמוז	
ד	י"ב אייר	קנא ע"א	ב	ט' סיון	קנט ע"ב	ש	ה' תמוז	
ה	י"ג אייר	קנא ע"ב	ג	י' סיון	קס ע"א	א	ו' תמוז	קסה ע"ב
ו	י"ד אייר		ד	י"א סיון	קס ע"א	ב	ז' תמוז	קסו ע"א
ש	ט"ו אייר		ה	י"ב סיון	קס ע"ב	ג	ח' תמוז	קסו ע"ב
א	ט"ז אייר	קנב ע"א	ו	י"ג סיון		ד	ט' תמוז	קסז ע"א
ב	י"ז אייר	קנב ע"ב	ש	י"ד סיון		ה	י' תמוז	קסז ע"ב
ג	י"ח אייר	קנג ע"א	א	ט"ו סיון	קסא ע"א	ו	י"א תמוז	
ד	י"ט אייר	קנג ע"ב	ב	ט"ז סיון	קסא ע"א	ש	י"ב תמוז	
ה	כ' אייר	קנד ע"א	ג	י"ז סיון	קסא ע"ב	א	י"ג תמוז	קסה ע"א
ו	כ"א אייר		ד	י"ח סיון	קסא ע"ב	ב	י"ד תמוז	קסה ע"ב
ש	כ"ב אייר		ה	י"ט סיון	קסב ע"א	ג	ט"ו תמוז	קסה ע"ב
א	כ"ג אייר	קנד ע"ב	ו	כ' סיון		ד	ט"ז תמוז	קסט ע"א
ב	כ"ד אייר	קנה ע"א	ש	כ"א סיון		ה	י"ז תמוז	קסט ע"ב
ג	כ"ה אייר	קנה ע"ב	א	כ"ב סיון	קסב ע"ב	ו	י"ח תמוז	
ד	כ"ו אייר	קנו ע"א	ב	כ"ג סיון	קסב ע"ב	ש	י"ט תמוז	
ה	כ"ז אייר	קנו ע"ב	ג	כ"ד סיון	קסג ע"א	א	כ' תמוז	קע ע"א

* כ"ד תמוז מבחן 40 -

* י"ט סיון מבחן 39 - קנד ע"ב - קסב ע"א

* כ' אייר מבחן 38 קמז ע"א - קנד ע"א

להצטרפות לחבורת ש"ס

להצטרפות קבוצות לימוד וכוללים:
shas5609000@gmail.com

תש"ם

תחדש החל מר"ח אייר תשפ"ז

ה	י"ד אלול	ו ע"ב
ו	ט"ו אלול	
ז	ט"ז אלול	ש
ח	י"ז אלול	ז ע"א
ט	י"ח אלול	ז ע"ב
י	י"ט אלול	ח ע"א
יא	כ' אלול	ח ע"ב
יב	כ"א אלול	ט ע"א
יג	כ"ב אלול	
יד	כ"ג אלול	ש
טו	כ"ד אלול	ט ע"ב
טז	כ"ה אלול	י ע"א
יז	כ"ו אלול	י ע"ב
יח	כ"ז אלול	יא ע"א
יט	כ"ח אלול	יא ע"ב
כ	כ"ט אלול	

כתיבה וחתומה טובה

תשפ"ז

ש	א' תשרי	
א	ב' תשרי	
ב	ג' תשרי	יב ע"א
ג	ד' תשרי	יב ע"ב
ד	ה' תשרי	יג ע"א
ה	ו' תשרי	יג ע"ב
ו *	ז' תשרי	

ש	י"ח אב	
א	י"ט אב	
ב	כ' אב	
ג	כ"א אב	
ד	כ"ב אב	
ה	כ"ג אב	
ו	כ"ד אב	
ז	כ"ה אב	ש
ח	כ"ו אב	
ט	כ"ז אב	
י	כ"ח אב	
יא	כ"ט אב	
יב	ל' אב	
יג	א' אלול	
יד	ב' אלול	ש
טו	ג' אלול	סנהדרין בע"א
טז	ד' אלול	ב ע"ב
יז	ה' אלול	ג ע"א
יח	ו' אלול	ג ע"ב
יט	ז' אלול	ד ע"א
כ	ח' אלול	
כא	ט' אלול	ש
כב	י' אלול	ד ע"ב
כג	יא' אלול	ה ע"א
כד	יב' אלול	ה ע"ב
כה	יג' אלול	ו ע"א

ב	כ"א תמוז	קע ע"ב
ג	כ"ב תמוז	קע"א ע"א
ד	כ"ג תמוז	קע"א ע"ב
ה *	כ"ד תמוז	קע"ב ע"א
ו	כ"ה תמוז	
ז	כ"ו תמוז	ש
ח	כ"ז תמוז	קע"ב ע"ב
ט	כ"ח תמוז	קע"ג ע"א
י	כ"ט תמוז	קע"ג ע"ב
יא	א' אב	קעד ע"א
יב	ב' אב	קעד ע"ב
יג	ג' אב	
יד	ד' אב	ש
טו	ה' אב	קעה ע"א
טז	ו' אב	קעה ע"ב
יז	ז' אב	קעו ע"א ע"ב
יח	ח' אב	
יט	ט' אב	
כ	י' אב	
כא	יא' אב	ש
כב	יב' אב	א
כג	יג' אב	ב
כד	יד' אב	ג
כה	ט"ו אב	ד
כו	ט"ז אב	ה
כז	ט"ז אב	ו
כח	י"ז אב	ז
כט	י"ז אב	ח
ל	י"ז אב	ט

ו' תשרי תשפ"ז מבחן 41 (רק בכוללי חבורת ש"ס) - ב ע"א - יג ע"ב

קסב ע"ב - קע"ב ע"א

קמז, א

גמ': עכשיו שאין לי בן

אם גורסים לשון זו, או שנחשבת אמירה מפורשת שתולה מתנתו בזה

בשיטה מקובצת כתב בשם **הראב"ד**, שאין לגרוס 'עכשיו שאין לי בן', אלא 'עכשיו נכסי לפלוני', שאם אומר בפירוש 'עכשיו שאין לי בן', הרי זה מפרש לגמרי שכל נתנתו היא משום שאין לו בן, ובודאי גם לרבנן מתנתו בטלה. אמנם **בתורת חיים** כתב, שיש לפרש כוונתו שאומר 'עכשיו', שעד עכשיו היה סבור שיש לו בן, ועכשיו ששואלים אותו נכסיך למי, הוא מבין שאין לו בן, והרי הוא כאומר עכשיו נודע שאין לי בן, ועדיין אין זו אמירה מפורשת שתולה מתנתו בכך שאין לו בן, וניתן לפרש שאת צערו הוא מזכיר.

גמ': דומה שאני

אפילו אם שייר מתנתו בטלה

רעק"א (בהגהות שו"ע חו"מ סי' רנג ס"ה) כתב, שמשום כך אפילו אם שייר במה שנתן לבנו מתנתו בטלה, כיון שתלה מתנתו בכך שאין לו בן.

*תוס' ד"ה מנין

אם יש שיטה שמתנת 'שכיב מרע' מן התורה, ומה היא קונה

שיטת **התוס'**, שלכו"ע מתנת 'שכיב מרע' מדרבנן, אמנם **בעליות דרבנו יונה** כתב, שלדעת רב מתנת 'שכיב מרע' דאורייתא, וכן מבואר **בריטב"א**, ועל מה שהקשו התוס' שרב נחמן עצמו סובר שהיא מדרבנן, כתב הריטב"א שצריך לומר 'הא דידיה והא דרביה', וכאן אמר בשם רבה בר אבוה.

ועל התוס' קשה, שבסוף הסוגיא להלן (ע"ב) מסיימת הגמ' 'ורבא אמר רב נחמן מתנת 'שכיב מרע' מדרבנן בעלמא', לשון זה משמע שרבא בא לחלוק על מה שאמרו עד עכשיו שהיא מן התורה. ו**במהרש"א** כתב, שהתוס' גרסו בגמ' 'אמר רבא אמר רב נחמן' וכפי

שכתב **הרא"ש**, ולגירסא זו מימרא בפני עצמה היא, ואינה באה לחלוק על מה שאמרו לעיל, ושפיר יש לומר שכו"ע מודו שמתנת 'שכיב מרע' מדרבנן.

ובעליות דרבנו יונה כתב, שלדעת רב אפילו מתנה במקצת קונה ב'שכיב מרע' מן התורה גם בלא קנין ואינו יכול לחזור בו, כיון שאין אומדנא [ולפ"ז מתנת 'שכיב מרע' מועילה בדיבור מן התורה, אפילו לקנות מיד ולא רק לאחר מיתה], ומה שאמרו שמתנת 'שכיב מרע' במקצת צריכה קנין, זהו משום שקיי"ל שמתנת 'שכיב מרע' קונה רק מדרבנן שלא תטרף דעתו.

רשב"ם ד"ה שנאמר

כמה קושיות על מה שכתב שתיבת 'ונתתם' מיותרת, ופירוש אחר של רשב"ם

בתורת חיים מקשה על הרשב"ם, שאם תיבת 'ונתתם' מיותרת, א"כ מדוע גבי אחי אביו כתיב 'ונתתם', ועוד הקשה, שלשונו של רבי שבכולן נאמר 'נתינה', מורה שהילפותא היא רק משינוי הלשון, ולא שתיבת 'ונתתם' עצמה מיותרת, ועוד הקשה, שבכמה מקומות מצינו שדרך התורה לכתוב באופן זה, ולא להחסיר את תיבת 'ונתתם', עיי"ש.

ובשיטה מקובצת מביא פירוש **רשב"ם** מכתב יד, שהיה ראוי לכתוב 'והורשתם' במקום 'ונתתם', ולגבי 'ונתתם' את נחלתו לאחיו' כתב, שהיה ראוי לכתוב 'ותהי נחלתו לאחיו'.

רשב"ם שם

ביאור הוכחת הרשב"ם מדרשת 'ונתתם', שגם 'והעברתם' נדרש מייתור

על מה שהוכיח רשב"ם, מהדרשא 'ונתתם' שהיא על כרחך מייתור, שגם הדרשא מ'והעברתם' היא מייתור ולא משינוי הלשון, מעיר **המהרש"א** שבגמ' אמרו שר' זירא לא יליף מ'ונתתם' משום דאורחיה דקרא הוא, כלומר שאין כאן ייתור, אבל מ'והעברתם' דרש ר' זירא משום ששינוי לשון יש כאן, הרי שאין צורת הדרשא מ'והעברתם' שוה לצורת הדרשה מ'ונתתם'. וכתב,

שהטעם שמועילה מחילת המלוה שמכר את השטר, משום שמכירת שטרות אינה אלא מדרבנן. אך בסוף דבריהם שם הביאו שיטת ר"ת, שמכירת שטרות מן התורה, והקשו א"כ מדוע המלוה עדיין יכול למחול. **וברא"ש** בכתובות (פ"ט סי' י) ביאר, שבכל חוב יש שני שיעבודים, האחד שיעבוד הגוף והשני שיעבוד נכסים, והמלוה יכול למכור רק את שיעבוד הנכסים, ולכך מועילה מחילתו משום ששיעבוד הגוף שלו, וכיון שבכוחו למחול על שיעבוד הגוף, ממילא פוקע שיעבוד הנכסים.

הרי"ף בכתובות (פו, א) כתב, שהטעם בנותן שטר חוב במתנת 'שכיב מרע' שאינו יכול למחול, משום שעשאוה כמתנה דאורייתא שבאה ליד המקבל, וכתב **הר"ן** (שם), שלשיטת הרי"ף הטעם שהמלוה יכול למחול, משום שמכירת שטרות אינה אלא מדרבנן, **ובתומים** (סי' סו ס"ק א) מבאר, שהר"ן הוכיח זאת ממה שכתב הרי"ף הטעם שבמתנת 'שכיב מרע' אינו יכול למחול, משום שעשאוה כמתנה דאורייתא, הרי שבמתנה דאורייתא הדין שאינו יכול למחול, א"כ על כרחך מה שבכל מכירת שטרות יכול למחול, הוא משום שהמכירה אינה אלא מדרבנן.

וביאור הקשר בין דין מכירת שטרות שאינה אלא מדרבנן, לכך שהמלוה יכול למחול את החוב, כתב **ברמב"ם** (הל' זכיה ומתנה פ"י ה"ב), כיון שמן התורה עדיין החוב שייך למלוה. **ובר"ן** בגיטין (סד, ב) כתב, שבאמת חכמים יכלו להעמיד תקנתם באופן שמחילת המלוה לא תועיל, אילו אמרו שהקונה זוכה לגמרי בשטר חוב, אלא שהם אמרו שמכירת שטר חוב תועיל, והם שאמרו שלא יחשב כזכיה של תורה. **ורעק"א** כתב, שרק בדבר שישנו בתורת קנין, יכולים חכמים לתקן שיקנה הקונה לגמרי כמו שזוכה בשל תורה, אבל בשטר חוב שמן התורה לא שייך בו הקנאה כלל, גם לאחר תקנת חכמים שיקנה אינו נעשה של הקונה כמו בקנין דאורייתא [בהמשך דבריו הביא גם את מה שכתב הר"ן, שבאמת גם בזה

ש'לרשב"ם היה נראה שנדרשים שניהם באותו ענין, וכמו ש'ונתתם' מייטור כך גם 'והעברתם', ומה שאמרו בגמ' שר' זירא לא דריש משום דאורחיה דקרא הוא, היינו שאף שבאמת הוא מיותר, מ"מ אורחיה דקרא הוא ואין לדרוש מכח זה, אבל 'והעברתם' שיש בו גם שינוי לשון, ממילא יש לדורשו מהיטור ולא לתלות באורחיה דקרא, שאילו נכתב משום אורחיה דקרא, היה ראוי שיהיה כתוב 'ונתתם'.

תוס' ד"ה לא

יישוב שיטת רשב"ם

בפני שלמה כתב ליישב את שיטת הרשב"ם, שבאמת לא שכיח שיבוא מטר על ידי רוח צפונית, אבל כשבא הוא ב'שפיכותא' היינו אופן שמזיק, ומשום כך בבבל לא חששו לזה משום שלא שכית, אבל בארץ ישראל היו עצבין, שממה נפשך אם לא יבוא יחסרו גשמים, ואם יבוא יהא זה באופן שמזיק.

קמז, ב

רשב"ם ד"ה מתנת שכיב מרע

ביאור החשש לפי הפירוש הראשון ברשב"ם

בר"י מיגאש כתב כפירוש הראשון ברשב"ם, **ובשאלת שלום** על השאלות (שאלתא לג) כתב לבאר את החשש על פי דברי השאלות שם, שאם יצטרך לומר לו שיקנה בחזקה בקרקע או במשיכה במטלטלין, יש לחוש שעד שילך ויחזיק או ימשוך, בינתיים תטרף דעתו של ה'שכיב מרע' הנותן, ונמצא שמחזיק בגזילה והוא אינו יודע, וגם יש לחוש שיבואו לאנצויי, אם החזיק או משך קודם שתטרף דעתו או לאחר מכן.

*גמ': וזוזר ומחלו מחול

שיטות הראשונים בטעם שיכול המלוה למחול שטר חוב לאחר שמכרו

בתוס' לעיל (עו, ב ד"ה קני לך) כתבו בתחילת דבריהם,

התוס' לעיל (עו, ב ד"ה קני לך) כתבו, שבסוגיא כאן משמע, שהטעם שמוכר שטר חוב יכול למחול, הוא משום שמכירת שטרות דרבנן, שעל המימרא של שמואל בנותן שטר חוב במתנת 'שכיב מרע' שאינו יכול למחול, אמרו בגמ' כאן שאם מתנת 'שכיב מרע' דאורייתא ניחא ואם דרבנן קשה, הרי שהגמ' תולה את מחילת החוב אם הנתניה מועילה גם מדאורייתא או רק מדרבנן. **ובעליות דרבנן יונה** מקשה שלא יתכן לומר כן, שהרי אם נאמר שמכירת שטרות דרבנן, א"כ נתינת שטר חוב במתנת 'שכיב מרע' היא ודאי דרבנן, גם אם מתנת 'שכיב מרע' מצד עצמה דאורייתא, ואיך אמרו בגמ' כאן, שאם מתנת 'שכיב מרע' דאורייתא, ניחא שאם נתן שטר חוב במתנת 'שכיב מרע' המלוה אינו יכול למחול.

אמנם **בר"י מיגאש** מבאר בגמ' כאן, שבמתנת 'שכיב מרע' אין את החיסרון שיש במכירת שטר חוב, כיון שמתנת 'שכיב מרע' היא כירושה, וירושה ודאי שייכת גם בשטר חוב, וקושיית הגמ' מתפרשת כך, 'אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול', כיון שהירש כלל אינו זוכה בשטר חוב זה, 'אלא אי אמרת דרבנן היא אמאי אינו יכול למחול', שכשם שבמכירה מועילה מחילת המלוה משום שהלוקח לא זכה אלא מדרבנן, כך גם במתנת 'שכיב מרע' יכול למחול כיון שלא זכה המקבל אלא מדרבנן.

בקובץ שיעורים (אות תקיד) כתב ליישב את קושיית רבנו יונה, שהטעם שמכירת שטרות אינה אלא מדרבנן, אינו מחמת חיסרון בחוב מצד עצמו שאינו בתורת קנין, אלא משום שלא נתפס מעשה קנין על החוב, ולכן אם מתנת 'שכיב מרע' מן התורה ונקנית בדיבור בעלמא, א"כ גם שטר חוב ראוי שיהיה נקנה במתנת 'שכיב מרע' מן התורה, כיון שאין צורך במעשה קנין.

עוד כתבו התוס' לעיל (שם), שלדעת ר"ת שהטעם שהמלוה יכול למחול, משום שלא מכר אלא את שיעבוד הנכסים, יש לבאר את קושיית הגמ' כאן כך, 'אי אמרת בשלמא דאורייתא - ונלמד מדכתיב

אפשר לתקן שיהיה שלו לגמרי, אלא שהם אמרו והם [אמרו].

ובראב"ד (בהשגות על הרמב"ם הל' מכירה פ"ו הי"ב) כתב הטעם שהמלוה יכול למחול, משום שהלוה אומר ללוקח שהוא לא השתעבד לו, ואין הוא יכול לבוא אלא מכח המלוה שמכר לו, וכיון שהמלוה מחל, אינו נותן לו עוד כח לתבוע. ובהשגות על הרי"ף בכתובות (פו, א) כתב הראב"ד עוד, שהמוכר צריך לכתוב הרשאה ללוקח בכדי שיוכל לגבות מהלוה, ובלא זה יאמר לו הלוה שאינו משועבד לו. **ובגדולי תרומה** (שער נא ח"ו דין א) כתב, ששיטת הראב"ד כר"ת, שהמכירה מועילה רק על שיעבוד נכסים ולא על שיעבוד הגוף, ומשום כך יכול הלוה לומר לו שאינו משועבד לו. אמנם **בקצוה"ח** (סי' סו ס"ק כו) כתב, שנראה בשיטת הראב"ד שעצם המכירה יכולה להועיל לגמרי, עד שהמלוה לא יוכל עוד למחול, ומ"מ עדיין יכול הלוה לומר שאינו משועבד לו. **ובחידושי הגר"ח** (סטנסל, סי' קכח ו-רעו) כתבו בשיטת הראב"ד, שעיקר החוב והשיעבוד הם של המלוה, וכלל לא שייך על זה מכירה, והלוקח זוכה רק בגביית החוב היינו בחוב לענין גבייתו, ומשום כך לעולם יכול לומר לו הלוה שאינו משועבד לו, שאם נאמר שזוכה גם בעיקר החוב, איך יכול הלוה לומר לו איך בעל דברים שלי, אמנם בתחילה השתעבד למלוה אבל עכשיו הקונה זכה בשיעבוד, על כרחך צריך לומר שאינו זוכה בעיקר השיעבוד.

בחידושי רבי ראובן (ב"ב סי' יט) כתב, שבכל הלוואה מלבד עיקר החוב שיש על הלוה ויש עליו מצוה לפרוע, יש גם דין של 'ממוני גבך', ומבאר שעיקר החיוב נשאר לעולם למלוה, והלוקח זוכה בכל זכות הממון ודין 'ממוני גבך' שיש בחוב זה, ומשום כך יכול הלוה לומר שאינו משועבד לו, ואינו צריך לפרוע לו.

גמ': אי אמרת בשלמא דאורייתא וכו'

ביאור קושיית הגמ' לפי טעמי הראשונים בדין מוכר שטר חוב שיוכל למחול

מעיקר הדין, הרי מבואר במשנה שאינו יכול לחזור בו, עיי"ש].

*תוס' ד"ה המוכר

כמה משלם המוחל ללוקח, כפי מה שנתנו הלקוחות, או כפי שהיה שוה בשעה שהפסידו

על מה שכתבו התוס', שהמוחל אינו משלם את כל השטר, אלא רק כפי מה שנתנו הלקוחות, ביארו **המהרש"ל והמהר"ם**, שגם אם בשעת ההיזק משלמים על השטר יותר ממה ששילמו עבורו הלקוחות, מ"מ אינו משלם אלא כפי מה ששילמו עליו הלקוחות. אמנם **המהרש"א** כתב, שאם אח"כ הוקר השטר חוב מאיזה סיבה ומשלמים עליו יותר, צריך הוא לשלם כפי מה שמשלמים עליו בשעה שהפסיד לו את השטר חוב, והנדון בתוס' הוא, אם משלם את כל דמי החוב או רק את שוויו של השטר חוב. **ובתוס' וברא"ש** בב"מ (כ, א) כתבו בפירוש כדעת מהרש"ל ומהר"ם בשיטת התוס' כאן, ומאידך, שיטת **הרמב"ן** ועוד **ראשונים** בב"מ (שם) ובכתובות (פו, א) כמו שנקט המהרש"א בשיטת התוס' כאן [אמנם לשון **רש"י** בכתובות (שם) שמשלם כל החוב שבתוכו, ופסטות דבריו משמע שמשלם את כל החוב עצמו, ולא רק כפי מה ששוה השטר לימכר, וכן נראה **ברמב"ם** (הל' חובל ומזיק פ"ז ה"י) שכתב שמשלם כל מה שבשטר כמו בשורף שטר, ולגבי שורף שטר כתב (שם ה"ט), שמשלם כל החוב שהיה בשטר. אלא **שבשו"ע** (חור"מ סי' סו סל"ב) כתב, שמשלם כל מה שכתוב בשטר חוב, ואח"כ כתב בפירוש שאינו משלם אלא כפי מה ששוה השטר לימכר, וא"כ גם משמעות לשון **רש"י** והרמב"ם אינו מוכח. ולגבי שורף שטר של חבירו, כתב **הטור** (שם סי' שפז) שצריך לשלם כפי כל מה שהיה מחזיק בשטר, וכתב **המהר"ם** בתוס' כאן, דנראה שסובר שצריך לשלם כל דמי החוב, ולא רק את שוויו של השטר חוב, אמנם **בשו"ע** (שם ס"ב) כתב שמשלם את כל החוב שהיה בשטר, **ובש"ך**

'והעברתם', א"כ מתנת 'שכיב מרע' היא מדין ירושה, 'משום הכי אינו יכול למחול' - משום שירושה ישנה גם על שיעבוד הגוף, 'אלא אי אמרת דרבנן היא' קשה, וביאר **הריטב"א** (כאן), שאם דרבנן, לא עדיפא ממתנה בעלמא, ואין המקבל זוכה אלא בשיעבוד הנכסים, א"כ מדוע לא יוכל למחול אחר שנשאר לו שיעבוד הגוף. ומבאר גם את תירוץ הגמ' לפ"ז, 'אינה של תורה ועשאוה כשל תורה', שגם אם היא מדרבנן מ"מ אינה כמתנה בעלמא, אלא גדר מתנת 'שכיב מרע' שעשו את הזוכה כירוש, וממילא דינה כירושה שיש למקבל זכיה גם בשיעבוד הגוף, ומשום כך אין היורש יכול למחול.

רשב"ם ד"ה מודה

איזה קנין מועיל בשטר חוב הניתן במתנת 'שכיב מרע' במקצת

רשב"ם פירש גם במתנת 'שכיב מרע' במקצת הנעשית בקנין, וכן כתב **בשו"ע** (חור"מ סי' רנג ס"כ). **ובביאור הגר"א** (שם ס"ק מב) מקשה, הרי שטר אינו נקנה אלא בכתובה ומסירה, ולכאורה לא בקנין סודר, וכתב שלשיטת הרשב"ם לעיל (עז, א) שנקנה במסירה לבד, כך יש לומר שנקנה בסודר. אמנם **בהעמק שאלה** (שאלתא לג ס"ק ג) מקשה, שברשב"ם לקמן (קנא, א בד"ה הני) מוכח ששטר חוב אינו נקנה בסודר [וכן נראה ברשב"ם להלן בסמוך (בד"ה הלואתי), שכתב רק מסירה או מעמד שלשתן], ושוב קשה איך תועיל מתנה במקצת בקנין. עוד הקשה בביאור הגר"א (שם) וכן **ברעק"א** בגליון הש"ס, שאם מדובר במתנת 'שכיב מרע' במקצת ובקנין, א"כ הרי זו כמתנה בעלמא, ומדוע היורש אינו יכול למחול [ובהעמק שאלה שם כתב ליישב, שאע"פ שבבריא לא מועיל קנין סודר על שטר חוב, מ"מ במתנת 'שכיב מרע' במקצת אמרו שמועיל, וזהו שכתב הרשב"ם שאם עמד חוזר, היינו בקנין על שטר חוב שאינו מועיל מעיקר הדין, אבל בדבר שמועיל

מדובר לענין שורף שטר חוב של חבריו ולא בלוקח ומוכר, ועל כן הוא צריך לשלם לו את כל דמי השטר, שהרי המלוה נתן ללוה את כל דמי ההלוואה, ועכשיו מפסיד אותם ע"י שריפת השטר, וכתב, שהלשון 'שטרא מעליא' משמע לתוס' שגובה את כל דמי החוב, והמזיק אינו צריך לשלם את כפי מה שהשטר שוה [ולדעת המהרש"א הנזכרת לעיל ניחא טפי, שגם לגבי לקוחות זה היה הנדון בתוס', אם משלם כפי מה ששוה השטר חוב או את כל דמי החוב].

תוס' שם

דחיית הוכחת התוס' מהגמ' בכתובות

על הוכחת התוס' מהגמ' בכתובות (פו, א), כתב **הראב"ד** (בהשגות על הרי"ף שם) שהחויב של דין גרמי הוא מתורת קנס, ובאופן המדובר בגמ' שם, כיון שעושה זאת להנאת עצמה, אין לנו לקונסה ולחייבה לשלם כלל, אמנם בסוף דבריו כתב כתוס', שצריכה לשלם מה שנתנו לה. **וברמב"ן** (שם) כתב, שאין הכוונה שתמחול, אלא שתעשה פשרה עם הלקוחות, ויתרצו לזה כיון שבידה למחול ויפסידו לגמרי.

תוס' שם

גירסאות המפרשים, במה שכתבו תוס' על ההיא גרושה שהפסידתם הרבה

על קושית התוס' 'וא"ת מכל מקום הפסידתם הרבה וכו'', כתב **מהרש"ל** שבמקום 'וא"ת מכל מקום', צריך לגרוס 'ומכל מקום', והיינו שאף שצריכה לשלם להם מה שנתנו, מ"מ עדיין הפסידה להם הרבה, ויש לה ריוח במה שמוחלת. **ובמהרש"א** כתב [כפי שנתבאר שיתנו] לקיים הגירסא שלפנינו 'וא"ת', שהרי גם לפי הצד שמשלם כפי מה שנתנו הלקוחות, מ"מ אם יתייקר השטר חוב צריך לשלם כפי מה ששוה עכשיו, וממילא מקשים תוס', כיון שעכשיו היא גרושה, תצטרך לשלם להם הרבה כפי מה ששוה הכתובה עכשיו, וא"כ מה היא מרויחה.

(שם ס"ק יד) כתב, שכוונתו שמשלם כפי מה ששוה השטר].

וטעם הסוברים שאינו משלם אלא כפי מה שנתנו בו הלקוחות, ולא כפי מה ששוה השטר בשעה שהפסיד לו, מבואר **ברא"ש** בב"מ (כ, א) בשם **רב שרירא גאון**, כיון שמשעת המכירה ביד המלוה למחול, הרי שמקח זה הוא 'זביני ריעי', שהיה לו לשנות את שטר החוב ולכותבו על שם הלוקח, ובאופן זה אין המלוה יכול למחול, ומשום כך דינא הוא שלא ישלם לו אלא את הדמים שנתן לו. **והראב"ד** (בהשגות על הרי"ף בכתובות פו, א) כתב, שמה שעשה המלוה הוא גרמא בעלמא, ומה שמחייבים אותו הוא כעין קנס, ולכן מה שנטל ממנו עכשיו ומפסיד לו יטול, אבל לא את השאר.

תוס' שם

דחיה ויישוב הוכחת התוס' מהגמ' בב"ק

התוס' מביאים ראיה לדבריהם, שהמוחל אינו משלם את כל השטר אלא רק מעות שנתנו בו הלקוחות, מהגמ' בב"ק (פט, ב), **ובתוס'** שם דחו ראיה זו, שאע"פ שצריכה לשלם את דמי הכתובה, מ"מ תמחול משום שעכשיו עכ"פ אין לה מה לשלם. **ובמהר"ם** מבאר בדעת התוס' כאן שהביאו ראיה, שכיון שעכ"פ תצטרך לשלם לאחר זמן, לא תמחול כשיודעת שריוח אין לה מזה ויכולה אפילו לבוא לידי הפסד, אבל אם תשלם רק את הדמים שנתנו הלקוחות, יש לחוש שהבעל יתן לה דמים אלו ואף יוסיף לה עוד מעט כדי שתמחול, ולכן יש לחוש שתמחול.

תוס' שם

כמה משלם מזיק שטר חוב, וביאור דברי התוס' שהלשון 'שטרא מעליא' לאו דוקא

על מה שאמרו בגמ' בב"ק (צח, ב) 'מאן דדאין דינא דגרמי מגבי שטרא מעליא', כתבו התוס' לאו דוקא נקט 'שטרא מעליא', שהרי לא תחזיר אלא מה שנתנו בה הלקוחין, **ובמהר"ם** עמד על דבריהם, ששם

תוס' שם

יישוב קושית התוס' איך השיאה רב נחמן עצה למחול

התוס' מקשים איך נתן לה רב נחמן עצה למחול, הלא גרמא בנזיקין אסור, וברא"ש בב"מ (כ, א) כתב ליישב לפי מה שכתבו תוס' שהיתה קטנה, ובתומים (סי' סו ס"ק מב) כתב, שמסדר הדברים בתוס', שהקשו לאחר שכבר כתבו שהיתה קטנה, נראה שגם לקטנה אסור להשיא עצה למחול, והש"ך (שם ס"ק פב) הביא מהשלטי גבורים, שאם יש הנאה למוחל מותר להשיא לו עצה.

תוס' שם

ביאור דבריהם, שנאמנת לומר שנפרעה כתובתה במיגו שיכולה למחול, לשיטת המהרש"א שמשלמת לפי מה ששוה השטר בשעת המחילה, ויישוב הרמב"ן בגמ' שם

התוס' כתבו, שלפי דבריהם שאין צריך לשלם אלא כפי מה שנתנו הלקוחות, אתי שפיר מה שאמרו בגמ' בב"מ (כ, א) שנאמנת לומר שהכתובה נפרעה במיגו שיכולה למחול, מאחר שגם אם היא מוחלת אינה צריכה לשלם אלא כפי מה שנתנו הלקוחות. ובתומים (סי' סו ס"ק נא) הקשה לשיטת המהרש"א שנקט בדעת תוס', שאם בשעת מחילה השטר שוה יותר, צריך לשלם כפי מה ששוה עכשיו, מדוע יש לה מיגו שיכולה היתה למחול, הלא עכשיו כשהיא גרושה כתובתה שוה הרבה יותר, שהרי מתחילה היה ספק אם תבא לידי פירעון, ועכשיו לאחר שנתגרשה כבר באה לפירעון, ואם תמחול היא צריכה לשלם הרבה יותר. וכתב, שהתוס' פירשו את הגמ' שם בעודה נשואה, ועדיין הכתובה עומדת בספק אם תבא לידי פירעון, ונשאר שוויה כפי שהיה בתחילה, עיי"ש.

ובעיקר קושית התוס' מהגמ' שם, ברמב"ן (שם) כתב, שאין כוונת הגמ' שנאמנת משום מיגו, אלא שבזה שאומרת שנפרעה כתובתה, יש בכלל דבריה מחילה על החוב גם אם אין זה אמת, כיון שמשמעות דבריה שמודה שהבעל אינו חייב [וגם מה שהלקוחות לא

יוכלו לגבות ממנה את דמי השטר, שהרי היא טוענת שהשטר כבר היה פרוע, ממה נפשך כך הוא, שהרי גם אם באמת אינו פרוע, עכ"פ יש מחילה].

תוס' שם

בקושיים שמ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין, שיחזרו לגבות ממנה את מה שיכולים

התוס' מקשים מהגמ' בב"מ, שגם אם צריך לשלם רק כפי מה שנתנו, עדיין הם מפסידים את הדמים האלו שנתנו. ובמהר"ם עמד על כך שנראה מדבריהם, שלפי מה שהיא טוענת שהכתובה נפרעה, אינה צריכה להחזיר להם את הדמים האלו, ותימה הלא אם הכתובה נפרעה מתברר שהמקח היה בטעות, ומדוע לא יתחייבו להשיב את דמי המקח. ובמהרש"א כתב לבאר, שאם תטען פרוע, יש לומר שעשתה קנוניא עם הבעל, שיתן לה דמים כמו שנתנו לה הלקוחות כדי שתתן להם, אבל אילו תמחול מעצמה בלא קנוניא ושקר עם הבעל, הרי שתצטרך לשלם מעצמה ללקוחות, ועיין בדבריו מה שהקשה על זה. ובתומים (סי' סו ס"ק נא) מוסיף, שבאופן שתמחול יש לחוש, שאפילו אם תעשה קנוניא על בעלה ותאמר לו שהיא מוחלת בכדי שישלם לה את הדמים שנתנה ללקוחות, יתכן שבסופו של דבר לא ישלם לה כיון שהוא פטור ע"פ דין. ובש"ך (שם סוף ס"ק פט) כתב, שמהלשון שכתבו בתירוץ 'דאין כאן טירפא שלא כדין', וכן ממה שהקשו שבגרושה מפסידים הרבה, נראה שכלל שמפסידה ללקוחות לא תוכל למחול כלל [והש"ך שם הוסיף להקשות בדברי התוס', ובתומים שם האריך בדברי התוס'].

קמה, א

*תוס' ד"ה שכיב מרע (קמא)

אם קנין דקל לפירות דומה לקנין הלואה באגב, לענין 'ליתיה בבריא'

ביד רמה נראה, שאין קונים הלואה באגב, וכן נקטו

בעיטור (מאמר שני קנין) כתב, שמכאן מוכח שלא מהני הודאה בחוב. **ובמרדכי** (רמז תרכ) כתב בשם **רבינו מאיר**, שכיון שאגב אינו מועיל גם הודאה לא מועילה, וכתב, שהודאה מועילה רק כשמודה שהמעות שהלוה היו מלכתחילה של אותו שמודה לו, אבל כאן שאומר 'הלואתי לפלוני', משמע שמלכתחילה הם שלו, ורק לאחר ההלואה נעשו של מי שמודה לו, באופן כזה לא מועילה הודאה משום שאינו יכול להקנותם לו.

בקצוה"ח (סי' קצד ס"ק ד) כתב, שהתוס' כאן שנקטו שהודאה מועילה בהלואה, לשיטתם שכתבו שאגב מועיל בהלואה, היינו שהלואה היא דבר שנתפס בו קנין, ולכן גם הודאה מועילה. אבל לפי מה שאנו נוקטים שאגב לא מועיל לקנות חוב, גם התוס' מודים שיש לומר שגם הודאה אינה מועילה. ואף שמצינו שמועיל קנין בחוב במעמד שלשתן, הלא זהו הלכתא בלא טעמא, ובאמת מעיקר הדין אינו מועיל משום שהוא דבר שאינו ברשותו, וא"כ כך גם אודיתא אינו מועיל אלא בדבר שהוא ברשותו, ובמעמד שלשתן תקנו שיועיל ובאודיתא לא תקנו.

רעק"א כתב, שהודאה מועילה לקנות רק בדבר ששייך להקנותו באופן אחר, שמחמת כן ניתן לפרש את ההודאה שהדבר שייך לזה שמודה לו, משום שהקנה לו באותו האופן שמועילה ההקנאה, אבל דבר שלא שייך להקנותו באיזה אופן, גם הודאה לא תועיל בו, ואין שייך כלל הודאה בזה, שהרי אי אפשר שיהיה שלו. ומשום כך כתב, שאם מועיל קנין אגב בהלואה, ממילא גם מועילה הודאה, ששייך לומר שהקנה לו את ההלואה באגב, וכמו כן לאחר שתקנו מעמד שלשתן מועילה גם הודאה, כיון ששייך לומר שהקנה לו במעמד שלשתן. נמצא לפ"ז, שאם נאמר שאגב לא קונה בהלואה, לא קשה מדוע לא אמרה הגמ' שיקנה בהודאה, שהרי הודאה קונה רק משום שמעמד שלשתן קונה, ובהכרח היתה הגמ' צריכה לתרץ, שהלואה נחשבת 'איתיה בבריא' משום מעמד

התוס' לעיל (עז, ב) והביאו ראיה מכאן. ועל מה שכתבו התוס' כאן לדחות, שכמו שאמרו בפירות שחשיבי 'ליתיה בבריא' משום שאי אפשר לקנותם בפני עצמם, אף שאפשר לקנות פירות על ידי מכירת הדקל לפירות, כך גם לגבי הלואה נאמר שאפשר לקנותה באגב, ומ"מ מאחר שאי אפשר לקנותה בפני עצמה, אינה נחשבת 'איתיה בבריא'. כתב **רעק"א** שאין לדמות פירות להלואה, משום שבמכירת דקל לפירות באמת אינו קונה את הפירות בעצמם, אלא זוכה בהם ממילא מאחר שזכה בדקל לפירות, ולכן הפירות עצמם נחשבים 'ליתיה בבריא', משא"כ במקנה הלואה אגב קרקע, הרי הקנין נתפס בהלואה עצמה, ובכדי שיחול בה הקנין צריך שתהיה טפלה לקרקע, וא"כ יש להחשיבה כ'איתיה בבריא' [והנה **בחינושי רבי ראובן** (ב"מ סי' יט) כתב לבאר בשיטת התוס' בב"מ (לג, ב), שבמכירת 'דקל לפירות' אין הביאור שזוכה בעיקר הדקל שיהיה שלו והפירות שלו ממילא ד'ארעאי אשבח', אלא 'דקל לפירות' היינו שזוכה בפירות שיצאו מהדקל שיהיו שלו, אף שעיקר 'ארעאי אשבח' הוא של הבעלים, וקנינו הוא רק שהבעלות שבאה על הפירות מכח דין 'ארעאי אשבח', תהא שלו ולא של הבעלים, ולפי דבריו ניחא יותר דברי התוס' כאן, שמדמים הקנאת דקל לפירות לקנין הלואה על ידי אגב].

*תוס' שם

אם הודאה קונה בהלואה

על קושית התוס' שהלואה 'איתיה בבריא' ע"י הודאה, כתב **ביד רמה**, שהודאה אינה מתנה או הקנאה, ואינה אלא גילוי מילתא וראיה שהם של אותו שהודה לו, היינו שהיו שלו מלכתחילה או שהקנה לו אותם במעמד שלשתן. **ובבעל התרומות** (שער נא ח"ח דין א) כתב, שלא נמנו אלא דברים המועילים לעשות את מה שהיה עד עכשיו שלו, להיות מעכשיו על ידם של הקונה, והודאה אינה משנה את הבעלות מעכשיו, אלא מגלה מה שכבר היה קודם לכן.

לעצמו, או שגם את מקום הצימוח השאיר לעצמו, ומדובר ב'נמלך', שמעיקרא לא נתן אלא את הדקל לראשון, ואח"כ 'נמלך' ונתן גם את הפירות לאחר. ובהמשך הגמ' 'אמר רבא אמר רב נחמן', גורס רשב"ם 'דאמר רבא' באומר דקל לאחד ופירות לאחר שלא הוי שיעור, אבל מ"מ יש ספק אם אמר חוץ מפירותיו. ומבאר מהרש"א, שאף שלשית הרשב"ם גם בספק הראשון מדובר שבתחילה שייר לעצמו את הפירות ורק אח"כ נתן אותם לאחר, שהרי פירש ב'נמלך', ובזה הרי אמר רבא שבודאי לא שייר את הענפים שהם מקום הצימוח, מ"מ נסתפק כשאמר לשון 'חוץ', כיון שיש יתור בלשונו, יש לומר שנתכוין לשייר גם את מקום הצימוח, משא"כ בספק הראשון בגמ', שאין יתור לשון במה שאמר. אמנם לפי הגירסא שהביא הרשב"ם, שהנדון הוא באופן ששייר לעצמו את הפירות, צריך ביאור מה הספק, שהרי גם בספק הראשון מדובר ששייר לעצמו, ובכל זאת אמר רבא אם תמצי לומר שלא שייר את הענפים [וברשב"ם דחה גירסא זו מטעם אחר]. ובמהר"ם כתב ליישב, שאף שכתב הרשב"ם בספק הראשון שהוא 'נמלך', מ"מ אין זה ודאי ש'נמלך', ואפשר שמעיקרא נתכוין לתת את הדקל לראשון והפירות לשני, ויתכן שמשום כך אמר רבא שודאי לא שייר את הענפים שהם מקום הצימוח, מאחר שאפשר לומר שאין כאן שיעור לעצמו, אבל באופן שבודאי שייר לעצמו את הפירות, בזה מסתפק רבא שנתכוין לשייר גם את הענפים שהם מקום הצימוח.

גמ' שם

שיטת התוס' והראשונים בביאור הספק בגמ'

שיטת התוס' ועוד ראשונים, שהאיבעיא היא באופן שנתן לאחד דקל ולאחד פירות והפירות עדיין אינם בעולם, והספק הוא אם כשנתן לאחד את הפירות, כוונתו היתה לתת לו 'דקל לפירות', וא"כ מתנתו מתנה, או שלא נתכוין לתת לו אלא את הפירות העתידיים לבוא, ומשכך אין מתנתו מתנה. והנה לעיל

שלשתן, שכל זמן שלא נאמר שמעמד שלשתן קונה, גם הודאה אינה קונה.

רשב"ם ד"ה במעמד

מדוע מטבע אינו נחשב 'איתיה בבריא' משום שנקנה במשיכה

בבית אפרים (ח"מ ס' מא) מעיר, מדוע לא כתב הרשב"ם שמועיל מתנת 'שכיב מרע' במטבע, משום שישנו בבריא על ידי משיכה. וכתב לבאר, שלדעת הרשב"ם 'איתיה בבריא' היינו שיקנה המקבל גם כשהמתנה נשארת עדיין ביד הנותן, ולכן מה שאפשר להקנות ע"י משיכה אינו נחשב 'איתיה בבריא', משום שבמשיכה ה'שכיב מרע' מוציא את המתנה מתחת ידו. אמנם הפני שלמה כתב, שכוונת הרשב"ם לבאר גם באופן שהמטבע אינו תחת ידו ואין בידו להקנותו במשיכה, שמ"מ מועיל משום שישנו בירושה או במעמד שלשתן [ויש לעיין, שמשמעות דבריו היא, ש'איתיה בבריא' היינו שאפשר עכשיו בפועל ליתנו במתנת בריא, וא"כ באופן שלא יוכל ליתן במעמד שלשתן, כגון שהלוה או הנפקד אינו כאן, לא יועיל לתתו במתנת 'שכיב מרע'].

גמ': דקל לאחד ופירותיו לאחר וכו'

ביאור ספק הגמ' לשיתת רשב"ם

רשב"ם מבאר, שהנדון הוא לגבי הדין שאם שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, אם כשנתן הדקל לראשון כל הדקל נתן לו ואין כאן שיעור קרקע, והרי זו מתנה בכולה ויכול לחזור בו, או שאת הענפים שהם מקום צימוח הפירות לא נתן לו, וכיון ששייר אותם לעצמו יש כאן שיעור קרקע, ואינו יכול לחזור בו ממה שנתן לראשון. וכתב שאף ממה שנתן לשני לא יוכל לחזור בו, על אף שנתן לו את הפירות, מ"מ את מקום הצימוח לא נתן לו. וכתב **בנמוקי יוסף**, שמדובר באופן שיש כבר פירות בדקל שנותן, וכשנתן לראשון לא נתן לו אלא את הדקל, ואת הפירות השאיר לעצמו, והספק אם רק את הפירות עצמם השאיר

לא היה זוכה כלל בדיוטא, ואין כאן יתור לשון. וכתב לפרש, שמדובר שכותב לראשון את הבית 'על מנת' שדיוטא עליונה של אחר, אף שלא היה צריך להתנות בנתינה לראשון, וזהו יתור הלשון. **ובשיטה מקובצת** בשם **תוס' רא"ש** כתב, שגם בלא 'על מנת' יש כאן שיעור, שלא היה צריך להזכיר כלל שנותן את הדיוטא עליונה לאחר כשפירש שנותן את הבית לאחד. **והמהר"ם** פירש, שבשעה שנתן לראשון אמר שיתן את הדיוטא העליונה לאחר, ולא היה צריך לומר שיתן לאחר, וזהו יתור הלשון.

גמ': חוץ מדיוטא מהו

אם הספק במשייר או בנותן לאחר

רשב"ם ותוס' מבארים, שהספק באופן שאינו נותן את הדיוטא לאחר, אלא משייר את הדיוטא לעצמו בלשון 'חוץ'. **ובשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד ובנמוקי יוסף** מבארים, שגם כאן הספק הוא בנותן לאחר, אלא שהספק הקודם היה בנותן בלשון 'על מנת', והספק כאן בנותן לאחר בלשון 'חוץ', שאמר 'בית זה אני נותן לך חוץ מדיוטא עליונה שאני נותן לפלוני', ולשון 'חוץ' עדיף מלשון 'על מנת' [ולשיטת התוס'] צריך לומר להיפך, שלשון 'על מנת' עדיף מלשון 'חוץ'.

גמ': ואלביא דרב זביד

מדוע דוקא לרב זביד ולא לרב פפא, לפי שיטות הראשונים בכיבור דברי רב פפא

רשב"ם ותוס' לעיל (סד, א) נחלקו בכיבור דברי רב פפא שאמר שהשיור מועיל לענין שאם רצה לבנות על גבה חוזר ובונה, לדעת הרשב"ם היינו שאם תיפול הדיוטא יוכל לחזור ולבנותה אם ירצה, ולדעת התוס' היינו שיוכל לבנות בית באויר מעל מקום הדיוטא, ואם יפול הבית יצטרך בעל הבית לחזור ולבנות את ביתו, כדי שיהא בית תחת הבית שבנה הוא באויר. **ובעליות דרבנו יונה** מבאר לעיל כרשב"ם, ולפ"ז כתב, שמה שאמרו בגמ' כאן שהספק רק לרב זביד,

אמרו בגמ', שאם אומר 'יאכל פלוני פירות דקל זה' לא אמר כלום, ואין חוששים שמא נתכוין לתת לו 'דקל לפירות', ואילו כאן הגמ' מסתפקת שמא כוונתו לתת לשני דקל לפירות, אף שלא הזכיר אלא שנותן לו את הפירות. **הרשב"א** מבאר, שכאן הספק הוא שמא ה'דקל' שהזכיר בנתינתו לראשון, נמשך גם על נתינתו לשני, וכאילו פירוש דבריו שאת הדקל עצמו נותן לראשון, ואת ה'דקל לפירות' נותן לשני. ועוד יש לומר, שכאן כיון שנותן את הדקל עצמו לראשון, הרי שנוח לו לתת גם את הדקל עצמו, ולכן שייך לומר שגם לשני נותן את הדקל עצמו, משא"כ לעיל שלא שמענו כלל שנוח לו לתת את הדקל עצמו, אין לומר שנתכוין ל'דקל לפירות'.

גמ': כל לגבי נפשיה בעין יפה משייר

אם שיעור בעין יפה שייך גם במתנת 'שכיב מרע'

בשיטה מקובצת בשם **הראב"ד** כתב, שהספק הוא שמא משייר לעצמו הוא דוקא ב'בריא', אבל במתנת 'שכיב מרע' לא שייך לומר שמשייר לעצמו, שהרי אינה חלה אלא לאחר מיתה. אמנם **הרשב"א** כתב שהספק הוא גם ב'שכיב מרע', שענין השיור אינו מה שלוקח לעצמו, אלא מה שמשייר בבעלותו ואינו נותן, וכשמשייר לעצמו את הפירות, משייר אותם כמות שהם היינו גוף לפירות. ועוד, דבניו ויורשיו אחריו במקומו הם עומדים, ובשבילם משייר בעין יפה.

קמה, ב

גמ': בית לאחד ודיוטא לאחר

מהו יתור הלשון, שמחמתו יש סברא לומר ששייר

בעליות דרבנו יונה מעיר, שבמשייר דיוטא לעצמו אמרו שנחשב שיעור להוצאת זיזין, משום שיש כאן יתור לשון, שהרי בלאו הכי הדיוטא העליונה שלו, אבל בכותב בית לאחד ודיוטא לאחד, על כרחו הוא צריך לפרש שנותן את הדיוטא לאחד, שאם לא כן

לפרש שכוונת הרא"ש לטעמו הראשון של רבנו יונה ש'אין ספק מוציא מידי ודאי', כיון שבשו"ת הרא"ש כתב שבספק תנאי לא מתבטל המעשה, משום שתנאי מילתא אחריתי היא, ולכן הספק הוא אם יש כאן דבר המבטל את המעשה, ומבואר בדברי הרא"ש, שדוקא משום שתנאי הוי מילתא אחריתי שמבטל את המעשה, לא מועיל ספק תנאי להוציא מידי ודאי מעשה, וא"כ כאן שהספק הוא שמא אין דעתו ליתן אלא לאחר מיתה, צד זה אינו מבטל את המעשה משום מילתא אחריתי, אלא שהמעשה מצד עצמו אין בכוחו לחול עכשיו, משום שאין דעת הנותן אלא שיחול לאחר מיתה, וא"כ בזה אין לנו לומר ש'אין ספק מוציא מידי ודאי', ועל כרחק כוונת הרא"ש משום שנחשב כדברים שבלב. ובשיטת רבנו יונה שגם כאן שייך לומר 'אין ספק מוציא מידי ודאי', מבאר הקובץ שיעורים, משום שכל שהמעשה מצד עצמו בודאי ראוי לחול, ויש איזו סיבה שגורמת שלא יחול, גם בזה יש לומר 'אין ספק מוציא מידי ודאי'.

אמנם הרמב"ן כתב בשם הרב אב"ד, שמספק יש להעמיד את המתנה בחזקת המרא קמא שהוא הנותן, ומה שאמרו בגמ' שחוששים שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, הוא רק משום שיש אומדנא לומר שבאמת יש לו נכסים במדינה אחרת, שאם לא כן מדוע הוצרך לפרט את כל מה שנותן, ולא אמר בסתם שנותן את כל נכסיו. וכתב על זה הרמב"ן, שטעם זה שייך רק אם נותן את הכל לאיש אחד, אבל אם נותן לכמה בני אדם, הרי שהיה צריך לפרט בכדי שנדע מה מקבל כל אחד. ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' אלף נח, וח"ב סי' קלג) כתב, שגם כשנותן לכמה בני אדם, הרי שלאחרון שבהם יכול היה לומר בסתם 'כל שאר נכסיי לפלוני', ומכך שגם אצלו פירט את מה שנותן, יש אומדנא לומר שיש לו עוד נכסים. עוד כתב הרשב"א, כיון שעשה קנין, הרי זה רגלים לדבר שיש לו עוד נכסים, שהרי מתנת 'שכיב מרע' בכולה אינה צריכה קנין. ובחידושיו (כאן) הביא הרשב"א עוד מדברי הראב"ד, שמדובר באופן שאמר 'נכסי',

הוא משום שלרב פפא שהשיר מועיל שיוכל לחזור ולבנות את הדיוטא, בודאי שהשיר מועיל גם לאחר שיוכל לחזור ולבנות, שיש לומר ששייר שתהא לו זכות לעולם.

וברמב"ן מבאר לעיל כתוס', ולפ"ז כתב שמה שאמרו בגמ' כאן שהספק לרב זביד, הוא משום שלרב פפא בודאי שלא מועיל מה שמשייר לשני, שהרי אינו יכול לתת לו זכות לבנות באויר על גבי הדיוטא, כיון שאי אפשר למכור אויר חצר.

גמ': אם בנמלך

מה נחשב 'נמלך'

באור זרוע כתב דוקא אם שהה הרבה, ובהגהות אשרי כתב בשמו ששהה יותר מ'תוך כדי דיבור', ומיהו כתב, שאם נראה שהוא שוהה כמחשב מה לעשות בשאר נכסים, גם שהה הרבה אינו 'נמלך', ובשו"ע (חו"מ סי' רנ סי"א) כתב, ש'נמלך' היינו שהפסיק כמי שנמלך.

*גמ': חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת

מה הטעם לחוש לכך ובאיזה אופן, ומה הדין מספק

בתוס' כתבו, שמספק יש לומר שהמתנה קיימת, וכן מבואר בעליות דרבנו יונה וברא"ש. רבנו יונה כתב הטעם בזה, שכיון שיש לפנינו קנין, אין לבטלו אלא באומדנא דמוכח, וכיון שאנו חוששים שמא יש לו עוד נכסים, אין כאן אומדנא דמוכח והקנין עומד בחזקתו. עוד כתב, שכיון שאינו מוכח, הוי כעין דברים שבלב. ובקובץ שיעורים (אות תקכז) כתב, שהטעם הראשון של רבנו יונה הוא ש'אין ספק מוציא מידי ודאי', היינו שאין ספק אומדנא מוציא מידי ודאי קנין, והטעם השני הוא שכיון שאינו מוכח, ממילא נחשב כדברים שבלב. וברא"ש כתב הטעם, שמספק לא נאמר אומדנא לבטל את המתנה, ורק אומדנא ברורה מועיל לבטל מתנה. ובקצוה"ח (סי' רנ סי"ק ה) ביאר, שכוונת הרא"ש היא שנחשב דברים שבלב. ובקובץ שיעורים (אות תקכח) כתב, שאין

לחוש שיש לו עוד נכסים, הוא משום שיש אומדנא לומר כך, וכמו שנתבאר. ולפ"ז לא קשה כלל מדוע לעיל אמרו שיש לחוש דלמא עיוני מעיין, שמספק יש להעמיד את הנכסים בחזקת הנותן.

וברא"ש כתב כתוס', וכתב עוד בשם **ריב"ם**, שקושית הגמ' לעיל אינה על מה שאמרו שאם כנמלך עמד אינו חוזר אלא באחרון, אלא על מה שאמרו שאם כמחלק אם עמד חוזר, מדוע לא נחוש שהוא נמלך ונאמר שלא יוכל לחזור בו. ועל מה שאמרו במשנה שאם לא שייר קרקע כל שהוא אם עמד חוזר, לא קשה, שאפשר להעמיד שמתחילה אמר שנותן כל נכסיו, ואח"כ פירט מה נותן לכל אחד, ובאופן זה אין לחוש לנמלך.

גמ': באומר כל נכסי

גירסאות הראשונים במה שאומר הנותן, והטעם שאין חוששים לנכסים במקום אחר

רשב"ם מבאר לפי גירסא זו, שכיון שאומר שנותן את כל נכסיו, גם אם יש לו נכסים במדינה אחרת, הרי שגם הם כלולים במה שנתן, כיון שאמר שנותן את 'כל נכסיו'. **ובשיטה מקובצת** בשם **תוס'** **רא"ש** מקשה על זה, שלפ"ז יקשה במה שאמרו לעיל במחלק נכסיו, אם כנמלך אם עמד אינו חוזר אלא באחרון, באיזה אופן מדובר, אם לא אמר מתחילה 'כל נכסי', הרי גם באחרון לא יוכל לחזור, כיון שחוששים שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, ואם אמר מתחילה שנותן את 'כל נכסיו', א"כ גם כשהוא כנמלך יוכל לחזור בו מכולם, כיון שפירש בתחילה שבא לתת את 'כל נכסיו'.

וגירסת **רבנו חננאל** שאומר 'כל נכסי אלו הן, והר"י **מיגאש** גורס שאומר 'כל נכסי אלו', **ובראשונים** מבואר שזו גם הגירסא **ברי"ף**. **וברשב"א** מקשה שלשון זו גריעא, שנראה כאומר שעכשיו הוא נותן את כל הנכסים האלו, אבל באמת יש לו עוד נכסים שאותם הוא לא נותן. **וביד רמה** מבואר לפי גירסא זו, שמתחילה אמר 'כל נכסי אלו', ואח"כ מחלק את

ומכך שלא אמר 'כל נכסי' משמע שיש לו עוד נכסים. **ובר"ן** ו**בנמוקי יוסף** כתבו עוד סברא, שדרך 'שכיב מרע' שנותן כל נכסיו למפרש שכך עושה, וכאן שלא פירש, רגלים לדבר שיש לו עוד נכסים.

ביד רמה (סוף אות צג) כתב, שכל שלא נתברר בודאות שנותן כל נכסיו, אין לנו להחזיקו שנתן את כל נכסיו.

גמ': שם

אם חוששים לנכסים במדינה אחרת, גם להצריך קנין כמתנה במקצת

היד רמה כתב, שכשם שחוששים שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, לענין זה שלא נבטל את המתנה אם חוזר בו, כך גם יש לחוש לענין שלא תועיל המתנה אלא אם קנו מידו, שאם יש לו עוד נכסים במדינה אחרת הרי היא מתנה במקצת, שאינה קונה באמירה אלא בקנין, וכ"ש הוא, שאם חשש זה מועיל להוציא מיד הנותן, ודאי מועיל הוא להעמיד את הנכסים בחזקת הנותן. אמנם **המגיד משנה** (הל' זכיה ומתנה פ"ח ה"כ) כתב, שגם בלא קנין יקנה, שלא חששו אלא באופן שהוא לתועלת המקבלים. **ובמשנה למלך** (שם) כתב, שלפי מה שנתבארה דעת הרשב"א, שטעם החשש לנכסים נוספים הוא משום שאילו נתן כל נכסיו לא היה לו לעשות קנין, א"כ באופן שלא עשה קנין באמת אין לחוש שיש לו עוד נכסים, וממילא מתנתו מתנה גם בלא קנין.

תוס' ד"ה חיישינן

יישוב מה שאמרו כאן לחוש שיש לו נכסים במקום אחר, עם מה שאמרו לעיל לכאורה להיפך

מדברי התוס' מתבאר, שבסתם ספק יש לומר שהיא מתנה גמורה, ומה שלעיל אמרו 'דלמא עיין' ויש אומדנא לבטל את המתנה, זה משום שמסתבר שמעיין ואינו נמלך. אמנם נתבארה לעיל שיטת **הרמב"ן** ודעימיה, שאדרבה בסתם ספק יש להעמיד את המתנה בחזקת הנותן, ומה שאמרו כאן שיש

גמ': הקדיש כל נכסיו ועמד מהו

ישוב הספק, עם מה שאמר לקמן במקדיש כל נכסיו ואח"כ אמר שיש לפלוני מנה בידו, וביאור מדוע לא יהא בדבריו משום נדר

בגמ' לקמן (קעה, ב) אמר רב הונא, 'שכיב מרע' שהקדיש כל נכסיו, ואח"כ אמר שיש לפלוני מנה בידו, נאמן, משום שאין אדם עושה קנוניא על הקדש. **והתוס'** ועוד **ראשונים** עמדו בזה, שלפי הצד בגמ' כאן שה'שכיב מרע' יכול לחזור בו, בודאי שיש להאמינו, שהרי יכול לחזור בו מההקדש. **ובריטב"א** כאן כתב, שכל ספק הגמ' הוא רק לענין אם עמד אם יכול לחזור בו, אבל אם לא עמד בודאי שאינו יכול לחזור בו. אמנם **בשו"ת הרשב"א** (ח"ג סי' קכב) הוכיח מדברי הראשונים לא כך, שספק הגמ' כאן הוא לא רק לגבי עמד, אלא אפילו אם לא עמד אם יכול לחזור בו או לא.

במחנה אפרים (דיני צדקה סי' ד) הקשה, שבאופן שלא עמד נאמר שאינו יכול לחזור בו משום דין נדר, שהרי הוא מחוייב לקיים דברו. וכתב שם, שלשיטת הרשב"א בנדרים (ל, א) שבהקדש לאחר שלשים יכול לחזור בו ואין בזה משום נדר, ניחא שגם כאן יוכל לחזור בו, אבל לשיטת הראשונים שם שאינו יכול לחזור בו משום נדר, א"כ גם כאן לא יוכל לחזור משום נדר. והביא **שבמרדכי** כתב בשם **מהר"ם**, שכאן כיון שנתן לאחר שימות וכבר אינו בעולם, לא שייך בזה כלל משום נדר. אמנם **בנתיבות המשפט** (סי' רנה ס"ק ב) נקט, שאם מקדיש לאחר שלשים אינו יכול לחזור בו, הוא הדין שכאן אינו יכול לחזור בו [ובמה שהביא המחנה אפרים מדברי המדרכי יש לעיין, שבמרדכי מדובר בנודר לתת לצדקה, אבל כאן שאומר שיחול הקדש לאחר שלשים, להצד שאינו יכול לחזור בו הרי שההקדש חל ממילא לאחר שלשים, וא"כ מה בכך שאין על היורשים חיוב לקיים את הנדר]. **ובקובץ שיעורים** (אות תקלו) כתב, שכיון שדעתו שיחול רק לאחר מיתה, א"כ אין זה הקדש אלא מדבריהם, משום שמעיקר הדין אי אפשר

הנכסים, ולכאורה לא היה צריך לומר 'כל נכסי אלו', לכן מפרשים כוונתו לומר שאלו כל נכסיו ואין לו עוד, ומשום כך נחשבת כמתנת 'שכיב מרע' בכולה. **וברמב"ם** (הל' זכיה ומתנה פ"ח ה"כ) כתב, שאומר 'כל נכסי שהן אלו', וכתב **הר"ן** שבנוסח זה לא קשה קושית הרשב"א על גירסת הר"ף, שכיון שמוסיף לומר ש'הן אלו', מתפרשים דבריו שאלו הם כל הנכסים שיש לו.

גמ': במוחזק לן דלית ליה

איך מוחזק שאין לו עוד נכסים

בשיטה מקובצת בשם **תוס' רא"ש** מפרש בשם **ריב"ם**, שיש עדים שאין לו עוד נכסים, והם יודעים בבירור שלא קנה קרקע חוץ ממה שיש לו כאן. **ובתוס' רא"ש** כתב על זה, שמכך שהגמ' לא הזכירה שיש עדים אלא רק ש'מוחזק', יש לומר שדי בחזקה בעלמא בכדי שלא נחוש שיש לו עוד נכסים. **היד רמה** מפרש, שמוחזק אצל מכיריו שאין לו עוד נכסים. **ובנמוקי יוסף** מפרש, שלא הרגיל מימיו ללכת ולהתעסק במקומות אחרים.

גמ': וכולן לשני

מה נותן לשני, ואם אין זה כקני את וחמור'

רשב"ם מבאר, שנותן לשני גם את מה שנתן לראשון, ובא לחזור בו ממה שנתן לראשון. **ובעליות דרבנו יונה** מעיר, שא"כ הנתינה לשני היא כמו 'קני את וחמור', שהרי מה שנתן לראשון אינו יכול להקנות לשני, ולמ"ד שלא קנה כלום, צריך להיות הדין שכלל לא יקנה גם אם אינו חוזר בו. וכתב ליישב, שכאן הנכסים מצד עצמם ראויים לקנין, ומה שאי אפשר להקנותם הוא משום שהקנה אותם לאחר, בזה אין חיסרון של 'קני את וחמור'. **וברא"ש** מבאר, שאינו נותן לשני אלא את מה שלא נתן לראשון, ולפ"ז אין שייכות ל'את וחמור', שהרי אינו נותן לו אלא את מה שראוי לתת.

יכול לחזור משום שיש בזה מצוה [וביד רמה מבואר, שהצד שיכול לחזור משום שלא נחשב מצוה, לפי מה שאמרו בגמ' שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש]. אמנם **בנמוקי יוסף** מבואר בצד זה שהספק הוא להיפק, שגם אם נאמר שבהפקר יכול לחזור, דלמא בחילק לעניים אינו יכול לחזור משום מצוה.

גמ': תיקון

מה הדין לאחר שלא נפשט הספק, ואם בהקדש צריך להחמיר משום ספק האיסור

הרשב"א הביא שתי שיטות, אם ב'מקדיש' מחמת הספק צריך להחמיר, משום שנחשב ספק איסור. **ובר"ן** כתב, שככל שלגבי דיני הממון הולכים בתר חזקה, ממילא גם אין לחוש לענין איסור בהקדש, ועוד, שמשום ספק האיסור די שיחלל על פרוטה, כיון שמצד דיני הממון הרי זה בחזקת המקדיש.

בנמוקי יוסף כתב, כיון שמעמידים את הנכסים בחזקת הנותן, אין להחמיר עליו ולחוש לאיסור מעילה, משום שהוא עצמו יודע מה היה בדעתו. **ובשערי יושר** (ש"ו פט"ו) כתב, שמתבאר מדברי הנמוקי יוסף שהספק ב'מקדיש' אינו ספיקא דדינא, היינו איך לפרש כל מקדיש או מפקיר, אם כוונתו שיחול באופן מוחלט או לא, אלא יש לנו ספק בדעתו של כל מקדיש ומקדיש מה היתה כוונתו. וכן מבואר **בט"ז** (יו"ד סי' רנט ס"ק ח), שאם יאמר שדעתו היה להקדיש רק מחמת מיתה, הוא נאמן בזה. אמנם **בקובץ שיעורים** (אות תקלב) **ובחזו"א** נקטו, שכאן לא נאמר שכיון שיש ספק באומדנא והוא לא פירש, יחשב משום כך כדברים שבלב שאינם דברים, שלא אמרו כן אלא בספק שבמציאות, וספק זה שלא נפשט בגמ' נחשב ספיקא דדינא.

גמ': יטול ויזכה ויחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הן

אם לשונות אלו מועילים גם במתנת בריא, והטעם לחלק שמועילים רק ב'שכיב מרע'

הר"י מיגאש והיד רמה כתבו, שלשונות אלו מועילים

להקדיש באופן שיחול לאחר מיתה, והם אמרו שיכול לחזור בו.

ובקצוה"ח (סי' רנ ס"ק ו) כתב, שלגבי הספק בחילק לעניים, בהכרח הספק הוא רק לגבי אם עמד אם חוזר בו או לא, שאם נאמר שהנדון בלא עמד ולאחר מיתה, הרי בזה גם אם נאמר שאינו יכול לחזור בו, מ"מ אין כאן אלא נדר לתת לעניים, וא"כ בשלמא הוא עצמו חייב לקיים את נדרו, אבל על היורשים אין שום חיוב לקיים את נדרו של אביהם, ומדוע יצטרכו לתת לעניים. אמנם **בנתיבות המשפט** (שם סי' קד) כתב, שגם בחילק לעניים נתפס על הממון תורת צדקה, ומחמת כן היורשים מחוייבים לתת צדקה משום זה.

גמ': הפקיר כל נכסיו מהו וכו'

ביאור צדדי הספק

רשב"ם כתב שני טעמים מדוע נאמר שלא יוכל לחזור בו, **וביד רמה** ביאר את הצד שלא יוכל לחזור בו, משום שגם לאחר שהפקיר עדיין יכול לחזור ולזכות, ומשום כך יש לומר שגמר והפקיר בכל ענין. **ובר"ן** כתב לבאר, שהצד שאינו חוזר בו, הוא משום שבהפקר עושה מילתא יתירתא. **ובנמוקי יוסף** כתב, שהצד שאינו חוזר בו, הוא משום ששמח שרבים מברכים אותו על זה שהפקיר.

ובר"ן הביא עוד גירסא לשנות את סדר הדברים בגמ', קודם הספק ב'חילק לעניים' ואח"כ ב'הפקיר', ולפ"ז כתב, שהספק גבי חילק לעניים אם צדקה חמור כמו הקדש, ואח"כ הספק אפילו על הפקר [ועיין בנדריים (ז, א), שם מבואר שהפקר היינו צדקה].

גמ': חילק כל נכסיו לעניים מאי וכו'

ביאור צדדי הספק, לאחר הספק בהפקר

ברשב"ם **וביד רמה** **ובר"ן** כתבו, שהספק הוא לפי הצד שבהפקר אינו יכול לחזור בו מהטעמים שנתבארו, אם בחילק לעניים יכול לחזור או שאינו

באומר 'יהנה', שאין כוונתו לתת את גוף הנכסים אלא רק את ההנאה עצמה, וזהו דבר שאין בו ממש. אמנם **הרשב"א** (כאן) מביא **מהראב"ד** שמקשה, מה הספק בגמ' לגבי 'יהנה', הרי לשון 'יהנה' אינו עדיף מלשון 'ידור פלוני בבית זה' שאמרו לעיל (שם) שלא קנה, משום ש'דירה' אין בה ממש, וכתב, שהספק כאן הוא כשאומר 'נכסי לפלוני שיהנה בהן', אם כיון שהוסיף לומר 'שיהנה בהן', יש לומר שאין כוונתו לתת לגמרי אלא רק 'שיהנה', ולפ"ז ממילא גם מיושבת שיטת הר"י מיגאש.

גמ': מוכר כל נכסיו מהו

ביאור צדדי הספק

היד רמה מבאר, שהספק הוא אם מכיון שמקבל מעות, נחשב שמשתייר אצלו מעות, וא"כ הרי זו כמו מתנה במקצת שאם עמד אינו חוזר, או שנאמר שאין דרכו של אדם למכור כל נכסיו, שחושש שמא יגנבו המעות.

גמ' שם

מכירה זו צריכה קנין, גם לפי הצד שאם עמד חוזר

בריטב"א ו**בנמוקי יוסף** מבואר, שגם אם נאמר שאם עמד חוזר, מ"מ לא מועילה מכירה בלי קנין, שלא תקנו בדברי שכיב מרע שיהיו ככתובין ומסורין, אלא במתנה.

גמ': וזימנין אמר רב יהודה אמר רב אם עמד חוזר

איך הדין אם לא עמד, וכשעמד אם בטלה ממילא או שצריך לפרש

הריטב"א כתב, שרק אם עמד יכול לחזור, אבל אם לא עמד, בודאי שאינו יכול לחזור בו, ו**בשו"ת הרשב"א** (ח"ג סי' קכב) הביא שכן דעת **הרא"ה**, ומשום שהמכר מצד עצמו ודאי חל מיד, והספק הוא רק אם יש אומדנא שאילו היה יודע שיעמוד לא היה מוכר. ו**הרשב"א** שם חולק וסובר, שהספק אם יכול לחזור

רק ב'שכיב מרע' ולא ב'בריא', מאידך **הרמב"ן והרא"ש** כתבו, שקונים על ידם גם ב'בריא'. ובביאור שיטתו כתב היד רמה, משום שאין אדם משטה בשעת מיתה, ולכן ב'שכיב מרע' תולים שודאי כוונתו לקנין, אבל ב'בריא' גם אם נאמר שכוונת רוב בני אדם בלשון זו לקנין, הרי שאין הולכים בממון אחר הרוב ואפשר שהוא משחק בו. עוד כתב, שכמו שאמרו ב'שכיב מרע' שאינו צריך קנין, כדי שלא תטרף דעתו, מטעם זה גם לא הטריחו אותו לומר בפירוש לשון מתנה, וכל לשון שמורה שדעתו לתת את נכסיו קונה.

ברמב"ם (הל' מכירה פ"ב ה"ח) כתב, שאם אומר לו 'משוך ותקנה' אינו מועיל, שלשון זה משמע שתקנה להבא ועדיין לא הקנה לו, אלא צריך שיאמר 'משוך וקנה'. ו**בר"ן** כתב, שלפי זה גם מיושב מדוע מועיל רק ב'שכיב מרע' ולא ב'בריא', שהרי מתנת 'שכיב מרע' לא חלה אלא לאחר מיתה, ומשום כך מתאים שיאמר גם בלשון עתיד, משא"כ ב'בריא' שנותן על דעת שיחול עכשיו, לא מועיל לשון עתיד.

קמט, א

גמ': יהנה בהן מהו

ביאור ההבדל בין לשון 'יהנה', לבין אומר 'אכל פלוני פירות דקל זה' שאמרו לעיל שלא קנה

בגמ' לעיל (קמז, ב) מבואר, שאם אומר 'אכל פלוני פירות דקל זה' לא קנה, ונתבאר שם שלדעת **הרשב"ם** והתוס' והיד רמה הטעם שלא קנה, משום שנותן לו דבר שלא בא לעולם, כיון שמשמעות דבריו שנותן רק את הפירות שעדיין אינם בעולם. והר"י מיגאש כתב, שהטעם שלא קנה משום שנחשב דבר שאין בו ממש, כיון שמשמעות דבריו היא שנותן לו זכות לאכול, וזהו דבר שאין בו ממש, ולפי דבריו גם אם הפירות בעולם לא קנה. והיד רמה מקשה ממה שאמרו בגמ' כאן על שיטת הר"י מיגאש, שאם באומר 'אכל פירות' מתפרשים דבריו על האכילה ולא על גוף הפירות, כ"ש שכך יש לפרש דבריו

שסובר בטעם החילוק בין מכר למתנה, שבמכר יותר יש לומר שגמר ומקני, וגם באופן שיטת דברים שבלב לומר שלא גמר, וכן תולים שכל שקיבל מעות גמר ומקני, ועל דרך שנתבאר לעיל (קמו, ב) דברי הסמ"ע, ורק ב'ליתנייהו לזוזי' נאמר שאף במכר לא גמר ומקנה. **ובשו"ת אחיעזר** (ח"ג סי' סח) כתב, שלשיטת הרמ"א צריך לבאר באופן אחר ממה שכתב התוס' רי"ד, שבמקום אחד (ח"מ סי' רז ס"ד) הביא הרמ"א את השיטה, שבמתנה דברים שבלב הוי דברים, ובמקום אחר (שם סי' רנ ס"ג) לא הזכיר את שיטת הר"י מיגאש והתוס' רי"ד, שמסקנת הגמ' כאן כש'ליתנייהו לזוזי' לא גמר ומקני.

גמ': 'שכיב מרע' שהודה מהו

שיטת רשב"ם, בביאור צדדי הספק, והוכחת הגמ' ממעשה ד'איסור גיורא'

רשב"ם מבאר, שהספק הוא אם מתכוין באמת להודות, או שלא אמר אלא שלא להשביע את בניו. ובמסקנת הגמ' שהודאתו מועילה, כתב שזהו דוקא על דבר שהוא בעין, אבל אם מודה שחייב לפלוני, יש לחוש שלא הודה אלא שלא להשביע את בניו, שאין נוח לאדם להיות עבד לזה לאיש מלוה. **ובשיטה מקובצת** בשם **תוס' רא"ש** מקשה על זה, מה בכך שעושה עצמו עבד לזה לאיש מלוה, וכי משום כך לא יאמר אמת במה שהוא חייב, וכיון שהוא מודה על כרחך הוא עבד לאיש מלוה **[והתוס' מקשים, אדרבה כיון שבדבריו עושה עצמו עבד לזה, זו סיבה יותר לומר שדובר אמת ולא אומר רק שלא להשביע]**. **ובאור זרוע** כתב בשם **ריב"ם**, לחלק בין מודה על דבר בעין לבין מודה על חוב, שבדבר בעין אינו יכול לישטמ ממנו אם יתבע, ומשום כך יש לומר שבדאי הודה באמת, אבל בחוב שיכול לישטמ ממנו אם יתבענו, בזה יש לומר שהודה רק שלא להשביע את בניו.

התוס' מקשים על רשב"ם, מה פשטה הגמ' מהא דאיסור גיורא, הרי שם לא שייך לומר שהודה שלא

הוא גם כשלא עמד, ומדמה את זה למה שאמרו בגמ' בכתובות (צז, א) שאם מכר לצורך מעות, ולבסוף לא היה צריך למעות, המקח חוזר, וכך גם כאן **[ובשו"ת הריטב"א** (סי' עט) נדפס תשובה **להרא"ה** שמקשה על זה, איזה שייכות יש בין 'שכיב מרע' ללא איצטרכי ליה זוזי]. וכתב עוד, שמה שאמרו כאן שאם עמד חוזר, אין זה כמתנה שבטלה ממילא, אלא דוקא אם מפרש שחוזר בו, אבל כל זמן שאינו מפרש המקח קיים.

גמ': הא דאיתנהו לזוזי בעינייהו וכו'

באיזה אופן אמרו שחוזר ובאיזה אופן אמרו שאינו חוזר

ברשב"ם ועוד **ראשונים** כתבו שב'איתנייהו לזוזי' חוזר, משום שלצורך כך השאיר את המעות כדי שיוכל לחזור בו. **והר"י מיגאש והיד רמה** כתבו להיפך, שאם 'איתנייהו לזוזי' אינו חוזר בו, משום שנשאר לו מעות, והרי זה כמתנה במקצת שאינו יכול לחזור בו, אבל אם 'ליתנייהו לזוזי' וכגון שפרע איתם חוב שהיה עליו, נמצא שהיא כמתנה בכולה, שיכול לחזור בו.

גמ' שם

ביאור הגמ' כאן, לפירוש התוס' רי"ד בכל מתנת 'שכיב מרע' שאם עמד חוזר, משום שבמתנה אין את החיסרון של 'דברים שבלב'

בגמ' לעיל (קמו, ב) נתבארה שיטת ריב"ם ותוס' רי"ד, שהטעם במתנת 'שכיב מרע' שיכול לחזור בו, ואין דבריו נחשבים כדברים שבלב שאינם דברים, משום שבמתנה אין את החיסרון של 'דברים שבלב'. ויש להקשות, ממה שאמרו בגמ' כאן שגם 'שכיב מרע' שמכר יכול לחזור בו, הרי שגם במכר מועיל אומדנא, ואין חיסרון של דברים שבלב. **ובתוס' רי"ד** (קידושין מט, ב) כתב, שאדרבה מאחר שלמסקנא ב'איתנייהו לזוזי' מכרו קיים, משום שאינו סבור למות [נקט כר"י מיגאש ויד רמה שב'ליתנייהו' אמרו שחוזר בו], הרי שיש הבדל בין מכר למתנה. ונראה

'שכיב מרע' שמועילה, גם באופן שאנו מוחזקים שאין לו ממנו כלום, וה'שכיב מרע' רצה להקנות לו ע"י ההודאה, שכיון שבדרך הודאה הקנה, הרי זה כמתנת בריא ואם עמד אינו חוזר, וכמו שאמרו לגבי איסור גיורא שקנה לגמרי. עוד כתב (שם דין ג), שמכאן למדו למי שמודה בדבר שאינו מחוייב, אלא שרצונו להקנות אותו הדבר לזה שהוא מודה לו, שמועיל לקנין. וכתב, שלפיכך כתבו הודאה בחיבורים כאחד מדברי ההקנאות.

אמנם ב**שו"ת הרשב"א** (ח"ד סי' נ) כתב, שהודאה אינה מועילה מטעם הקנאה, אלא שלעולם יש להאמין לזה שמודה, שהודאת בעל דין יותר ממאה עדים [וכתב, שאם היתה מועילה בתורת הקנאה, לא היה צריך לומר 'אתם עדי'], וכמו כן נתבארו דברי **היד רמה** לעיל (קמח, א), לגבי הנדון אם מועילה הודאת שכיב מרע בהלואה, שהודאת בעל דין אינה מועילה בתורת הקנאה, אלא שהוא נאמן בהודאתו. וכן מביא **בספר התרומות** (שם) עוד את דברי **הראב"ד** שכתב, שאם ראובן מודה על מעות שהם של שמעון, ואנו יודעים שאינם של שמעון וגם שמעון מודה שאינם שלו, אלא שראובן נתכוין לתת לו במתנה, ולא היה יכול משום שלא היו תחת ידו, והוצרך להודות שהם של שמעון, הרי שמעון זוכה במעות לא מטעם שרצה ראובן לתת לו במתנה, שהרי גם בסוגיין רב מרי לא זכה מטעם מתנה, אלא מטעם הודאת בעל דין, ואע"ג ששמעון מודה שאינם שלו, מ"מ ראובן חייב לתת המעות לשמעון, שאפשר שאיש אחר נתן את זה לשמעון וזיכה לו על ידי ראובן, שהרי ראובן הודה שזה של שמעון, ואפשר שראובן יודע שזה של שמעון ושמעון אינו יודע.

*גמ': כל דאיתיה בירושה וכו'

שיטות הראשונים במי היה החיסרון שאינו בירושה ומחמת זה אינו במתנת 'שכיב מרע'

רשב"ם מבאר, שהנדון הוא על רב מרי המקבל, שבכדי שיקנה צריך שהמקבל יהיה בתורת ירושה,

להשביע את בניו. **ורעק"א** מבאר את קושית התוס', שכיון שנותן לבנו, מה שיין לומר שאומר שלא להשביע את בניו. וכתב ליישב קושיא זו, ששייך גם לומר שמודה שלא להשביע את עצמו [ועוד כתב ליישב, שלשיטת הרשב"ם הודאה זו אינה מועילה מטעם קנין, אלא שאנו נוקטים שהודאתו אמת, וכמו שיתבאר בסמוך השיטות בזה, ועל זה מביאה הגמ' ראייה שלגבי איסור גיורא מצינו שקיבלו את הודאתו, ולא אמרו שהודה רק כדי שיתנו את המעות לרב מרי, וכמו כן יש לומר בכל 'שכיב מרע' שמקבלים את הודאתו, ולא נאמר שהודה רק כדי שלא להשביע את בניו].

*גמ' שם

שיטת התוס' ועוד ראשונים בביאור הספק

התוס' מבארים, שהספק הוא אם הודאתו מועילה כמו מתנת 'שכיב מרע', היינו שמתכוין בהודאתו לתת את מה שמודה לזה שהוא שלו, ודינה ככל מתנת 'שכיב מרע' שיכול לחזור בו, או שהודאתו מועילה בתורת 'אודיתא' והודאת בעל דין, ואינו יכול לחזור בו [ופירוש אחד כתבו, שהספק הוא אם הודאה מועילה שיזכה אותו שמודה לו, אם מועילה הרי שקונה לגמרי וגם אינו יכול לחזור בו, ואם אינה מועילה א"כ אמירתו אינה כלום, וגם בתורת מתנת 'שכיב מרע' אינו זוכה]. ונראה מדברי התוס', שקנין 'אודיתא' מועיל משום שבמה שהוא מודה יש כח הקנאה, שזוכה זה שהוא מודה לו שיהיה שלו. **ובשיטה מקובצת** בשם **תוס' רא"ש** כתב, שתקנת חכמים היא שתועיל הודאה לזכות כמו קנין סודר או משיכה [וכתב, שמשום כך לא עבר איסור גיורא כל איסור במה שהודה, אף שע"פ האמת מעות אלו הם של איסור ולא של רב מרי, משום שעל ידי ההודאה זכה בהם רב מרי]. **ובקצוה"ח** (סי' קצד ס"ד) גם נקט, שבדברי **התוס'** בב"ק (קד, ב) מבואר, ש'אודיתא' מועילה לקנות כקנין מדרבנן.

ובספר התרומות (שער מב ח"ד דין ב) כתב על הודאת

שהוא נותן לבנו שראוי ליורשו, לעולם אינו בתורת מתנת 'שכיב מרע', אלא מתורת הנחלה דריב"ב, שאדם יכול להנחיל למי שראוי ליורשו כל מה שירצה, וכיון שרב מרי היה בנו, מה שנותן לו יכול להועיל רק משום הנחלה דריב"ב, ומאידיך כיון שאינו בתורת ירושה, אינו שייך בתורת הנחלה דריב"ב, ממילא אין לאיסור דרך לתת את המעות לרב מרי. **וברמב"ן** (במלחמת ה', ובחידושים) מבואר, שלשיטת הרי"ף 'שכיב מרע' שנותן למי שראוי ליורשו, גם אם יתן בפירוש בתורת מתנה, אינו מועיל אלא מכח דין הנחלה דריב"ב, שכיון שהוא יכול לתת לו מכח הנחלה דריב"ב, לא תקנו בו דין מתנת 'שכיב מרע'. **והרא"ש** כתב על הרי"ף שדבריו תמוהים, שכיון שבסופו של דבר רב מרי אינו יורש את איסור משום שאיסור היה גר, הרי שצריך להועיל בו מתנת 'שכיב מרע', שכל מה שלדעת הרי"ף בבנו אין דין מתנת 'שכיב מרע', הוא משום שישנו בהנחלה דריב"ב, ובאיסור שאינו יכול להנחיל לרב מרי לריב"ב, צריך הוא להיות בכלל התקנה של מתנת 'שכיב מרע'.

וברמב"ם (הל' זכיה ומתנה פ"ט הלכה ז-ח) כתב כהרי"ף, וכתב שלגבי יורש לשון מתנה ולשון ירושה אחד הוא, ואם תאמר שרב מרי יזכה במתנת 'שכיב מרע', נמצא כאילו ירש רב מרי את איסור אביו. **ובבית יוסף** (חו"מ סי' רנו) כתב לבאר בדעת הרי"ף, שאם יזכה רב מרי במה שנתן לו איסור, יאמרו שגר יורש את אביו. **ובדרישה** (שם ס"ק א) העיר, שטעם זה לא הוזכר כלל ברי"ף.

גמ': איקפד רבא

מאיזה טעם השתדל רבא להפסיד את רב מרי

החזו"א מעיר, שכיון שמזונותיו של האדם קצובין וחיובו הוא רק בהשתדלות, אין ראוי לתלמיד חכם להשתדל להפסיד את רב מרי. וכתב, שאפשר שהיה לרבא צורך במעות בשביל צרכי ציבור, ולזה נתחייב בהשתדלות יתירה. ומוסיף עוד, שגם רב מרי לא

וכן כתב **ביד רמה**. וכתב, שאף שהוא ראוי לירש את אמו, וכמו כן אם יש לו בנים הוא ראוי לירש את בניו, אין די בזה, וצריך שיהיה בתורת ירושת בן את אביו, שמאחר שאמרו שמקבל במתנת 'שכיב מרע' קודם לכל היורשים, צריך הוא להיות בתורת ירושת בן את אביו, שזוהי הירושה הקודמת לכל יורש אחר, אבל בן את אמו הרי הבעל קודם, וכן אב את בנו, הרי בניו של הבן קודמים לאב [**ובתוס'** מקשים ממה שאמרו בגמ' בגיטין (ט, א), שאפשר לתת מתנת 'שכיב מרע' לעבד. אמנם **בקובץ שיעורים** (אות תקמ) כתב, שלפי המבואר בתוס' שם בגיטין, שמדובר באופן שכתב לעבד שהוא זוכה מהיום, א"כ באמת שם אינו זוכה מתורת מתנת 'שכיב מרע', ולא קשה מידי].

והתוס' **והרא"ש** מבארים, שהנדון הוא על איסור גיורא הנותן, שצריך שיהיה הנותן בתורת ירושה. ולפ"ז כתבו התוס', שאם יש לאיסור בנים שנולדו לו לאחר שנתגייר, ממילא גם יכול לתת במתנת 'שכיב מרע' לרב מרי, שהרי איסור ישנו בירושה.

הריטב"א כתב, שגם הנותן וגם המקבל צריך שיהיו בתורת ירושה, ומשום שגדר מתנת 'שכיב מרע' הוא, שכיון שבעצם הנותן ראוי לירש את הנותן על ידי משמוש, ומה שבפועל אינו יורש משום שיש יורשים קודמים, לזה תקנו שתועיל מתנת 'שכיב מרע' שלא יזכו היורשים המוקדמים, וזה שנותן לו יזכה כפי שהיה זוכה על ידי משמוש אם לא היו קרובים אחרים, ומשום כך אם המקבל או הנותן אינם בתורת ירושה, וגם על ידי משמוש אין דרך שירש המקבל את הנותן, באופן כזה לא תקנו מתנת 'שכיב מרע'. **ובשו"ת הרשב"א** (ח"ג סי' קכב) העיר, שא"כ נמצא שבגר גם לאחר עשרה דורות לא תועיל מתנת 'שכיב מרע', שהרי אינו ראוי לירש את זה שנותן לו על ידי משמוש.

וברי"ף כתב בשם **רב האי גאון**, שבעלמא אין צורך שהנותן או המקבל יהיו בתורת ירושה, ומה שאמרו כאן, ש'איסור' לא היה יכול לתת לרב מרי במתנת 'שכיב מרע' משום שליתיה בירושה, זהו משום שמה

ב'יורשים או במי שמחזיקו בידו, משום שבידם לקיים את דברי המת].

תוס' שם

הטעם שבשפחה מצינו מצוה לקיים דברי המת אף שלא נמסר ביד שלישי

התוס' עמדו על כך שבשפחה מצינו מצוה לקיים דברי המת, אף שלא נמסר ביד שלישי, וכתבו שצריך לומר שלגבי שחרור יש יותר מקום לומר מצוה לקיים דברי המת. **ברמב"ן** בגיטין (מ, א) כתב, שבשפחה זכו שמים שתהיה משוחררת, והרי זה כמוסר מתנתו לאחר. **וברא"ש** בכתובות (סט, ב) כתב, שהטעם בשפחה משום שהיא מוחזקת בגופה.

תוס' שם

הטעם שכלפי גר שאין לו יורשים אין מצוה לקיים דברי המת

התוס' כתבו בשם **ר"ת**, שבגר אין מצוה לקיים דברי המת. וביארו, שבגר שיש לו יורשים כיון שמכוחו הם יורשים, נחשב הדבר שכוחו של גר עדיין עומד בנכסים, ויש מצוה לקיים דבריו, משא"כ בגר שמת שבטל כוחו מהנכסים, בזה אין מצוה לקיים דבריו. **וברמב"ן** בגיטין (יג, א) תירץ, שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא ביורשיו או מקבלי מתנתו, שכיון שהם זוכים מכוחו, מוטל עליהם לקיים דבריו, אבל רבא שזכה מהפקדו, לא מוטל עליו לקיים דברי המת. **ובר"ן** על הרי"ף שם מבואר, שדברי הרמב"ן הם שיטה אחרת משיטת ר"ת.

גמ': כדי פרנסתו

כמה הוא שיעור כדי פרנסתו

הריטב"א מבאר, שמש"ייר קרקע שהפירות שיוצאים ממנה מידי שנה, ראויים לו כדי הנצרך לפרנסתו. ומה שאמרו לענין כדי פרנסתו במטלטלין, היינו כדי שיהיה בריוח עסק המטלטלין כדי פרנסתו. אמנם

הקפיד על כך שרבא מנע שלא יזכה רב מרי במעות, כיון שיודע היה שבמעות אלו יעשה צדקה.

תוס' ד"ה דקא

אם מחמת מצוה לקיים דברי המת זוכה מי שציוה לתת לו

על קושיית התוס', למה לא קיים רבא את דברי איסור משום מצוה לקיים דברי המת, כתב **במרדכי** (רמז תרסו), שמצוה לקיים דברי המת אינו סיבה שיזכה אותו שהוא מצוה לתת לו, ובאם ימכרו היורשים מכירתם מכירה, אבל משום מתנת 'שכיב מרע' המקבל זוכה מיד בשעת מיתה. **ובקובץ שיעורים** (אות תרמא) כתב, שמדברי התוס' שלא תירצו כך נראה שסוברים, שמצוה לקיים דברי המת הוא גם סיבה שיזכה מי שציוה לתת לו. וכן כתב **במחנה אפרים** (דיני זכיה ס' כט) בביאור דברי **התוס'** בגיטין (לח, א ד"ה כל), וכן מבואר **בתוס' רא"ש** (שם) שכתב, שאם ציוה שישחררו את שפחתו, פקע שיעבוד היורשים ממנה משום מצוה לקיים דברי המת.

קמט, ב

תוס' שם

ביד מי צריך שיהיה הממוזן בכדי שנאמר עליו מצוה לקיים דברי המת

התוס' כתבו להוכיח, שדין מצוה לקיים דברי המת הוא דוקא כשהושלש מתחילה לכך, שאם לא כן מדוע כאן לא הועילו דברי איסור שיהיו המעות של רב מרי, משום מצוה לקיים דברי המת. **ובתוס'** בגיטין (יג, א) כתבו שיש לדחוק, שכיון שמצוה לקיים דברי המת הם דוקא בשלישי, יש לומר שכמו כן צריך שאותו שהושלש אצלו יתרצה לקיים דברי המת, אבל אם אינו מתרצה, אין די בכך שהוא שלישי שיהיה מצוה לקיים דברי המת. **ובריטב"א** כאן כתב, שצריך שאותו שמחזיקו בידו יקבל עליו לקיים דברי המת, או שישתוק [וכתב, שיש מצוה לקיים דברי המת, או

גמ': שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין

הטעם לפרש כוונת המשייר כל שהוא לשייר את העבד

רשב"ם מבאר, הטעם שיש לפרש שמה שאמר שמשיר קרקע כל שהוא כוונתו על העבד, כיון שעבדא כמקרקעי שהוקש לקרקע ודינו כקרקע, ולפ"ז כתב, שאם מסיים את הקרקע שהוא משייר, לא שייר לומר שכוונתו היתה על העבד, והוא יוצא לחירות. **וברשב"א** בגיטין (ח, ב) מקשה, שבתוספתא מבואר שגם באופן שמשיר קרקע מסויימת נחלקו ת"ק ור"ש, **ובתוס'** כאן כתבו 'נראה דבשיבוש מיתניא'.

ורש"י בגיטין (שם) כתב הטעם, שכיון שנחת בדבריו לשייר, יש לחוש שדעתו גם לשייר את העבד. **וברשב"א** שם כתב, שיש לחוש שמא מה שכתב מתחילה שנותן כל נכסיו, לא נתכוין לעבד עצמו אלא לשאר נכסים. **ובתורת גיטין** (שם) כתב, שאף שעל שאר נכסים אין אומרים שמא נתכוין לשיירם, מ"מ לגבי העבד כיון שאם נותן לו את עצמו הרי זה שחרור, יש לומר שלא היה דעתו אלא לתת לו דברים אחרים כמו כל מתנה, אבל לא את עצמו של עבד [ועוד כתב לבאר (שם), ע"פ המבואר **בריטב"א** כאן, שאין די בזה שכתוב 'נכסיו סתם לעבדו' אלא צריך לפרש שכותב כל נכסיו, שכל שמשיר נמצא שלא נתן כל נכסיו, ולא נאמר שגם העבד עצמו בכלל].

ובתוס' כאן בתחילה פירשו כרשב"ם, ובסוף דבריהם פירשו כרש"י בגיטין, וביארו לפי מה המבואר בגמ' בגיטין (ט, א), שלא אמרו שיש לחוש ששייר גם בגוף העבד כמו ששייר בקרקעות שנתן, אלא אם נאמר שלא פלגינן דיבורא, ונמצא שהעבד והקרקעות נכללו יחד בנתינה, וכיון ששייר בנתינה זו יש לחוש ששייר גם בעבד, אבל אם נאמר שפלגינן דיבורא, הרי זה כאילו יש כאן שתי נתינות נפרדות, האחד נתינת גוף העבד לעצמו, והשני נתינת הקרקעות שיש לו, ובה לא נאמר שכיון ששייר בקרקע יש לחוש ששייר גם בעבד, כיון שכל דבר הוא נתינה בפני עצמו.

בעיטור במאמר מתנת שכיב מרע ביאר, שישאיר שיעור ממון שיוכל להתפרנס בו י"ב חודש.

גמ' שם

אם רבא שאמר חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן חולק וסובר שגם כל שהוא נחשב שיור

האור זרוע כתב, שמדברי **הרשב"ם** לקמן (קנ, ב ד"ה אמר רבא) נראה שסובר, שרבא שאמר (שם) בשם רב נחמן חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן, חולק על מה שאמרו כאן ששיעור השיור הוא כדי פרנסתו, וסובר שגם כל שהוא נחשב שיור, וכמו שבשאר הדברים שמונה שם הדין שגם כל שהוא נחשב שיור, וכן כתב **הרי"ף**. אמנם **הרא"ש** כתב שרבא אינו חולק, וכתב שגם רב יוסף שמתמה על דברי רב זירא, אינו בא לחלוק על עיקר דבריהם, אלא רק על מה ששיבח רבי זירא את דבריהם 'כמה מכוונן שמעתתא', אבל לגבי עיקר הדין לא מלאו לבו לחלוק על דבריהם.

גמ': קרקע תנן

הטעם לחלק שדוקא קרקע נחשבת שיור ולא מטלטלין

הר"י מיגאש מבאר, שהצד שדוקא קרקע נחשבת שיור, הוא משום שלגבי מטלטלין יש לומר שאין אדם סומך דעתו עליהם שירא שמא יגנבו.

גמ': כל שהוא תנן

הטעם שדי בשיר כל שהוא

ביד רמה (לעיל קמו, ב) מבאר הטעם לומר שדי בשיר בכל שהוא, משום שדעתו שיהיה לו עכ"פ לזון עצמו לזמן מועט, עד שירויח ממון אחר שיוכל להתפרנס בו. **ובעליות דרבנו יונה** (שם) כתב, שהשיור הוא גילוי דעת שהדבר שמשיר חשוב בעיניו, ויש לומר שסומך על אותו השיור. **ובסמ"ע** (סי' רנ ס"ק טז) כתב, שגם כשמשיר כל שהוא, יתכן שסבור הוא שמדבר מועט יעשה הון רב.

שם חיטה, ושם אמרו דיקא נמי דקתני 'כל שהוא',
הרי ש'כל שהוא' דוקא.

ועל מה שכתבו התוס' ליישב 'היינו משום דמסתבר
טפי הכי', **הפני שלמה** מגיה 'דמסתבר טפי הכא',
ומבאר שכאן יש סברא לומר שאין די ב'כל שהוא'
ממש וצריך כדי פרנסתו, לכן יש לומר ש'כל שהוא'
לאו דוקא.

גמ': לבר מחטי ושערי

אם בהמות ועבדים ושאר סחורות גם הם בכלל 'מטלטלי'

רשב"ם כתב, שגם כאן בהמות אינם בכלל מטלטלין
סתם, אמנם **במאירי** מביא שיטה שגם בהמות בכלל.
ובעיקר דברי הגמ' כתב **ביד רמה**, ששאר סחורות
שאינם עומדים לשימוש בבית, גם אינם בכלל
מטלטלי סתם, אלא א"כ אמר 'כל'. **ובבית יוסף** (חור"מ
סי' רמח) כתב שכונ"ע מודים בזה, אמנם **בפרישה**
(שם ס"ק טו) כתב, שמדברי הרשב"ם שלא הזכיר
אלא בהמות, נראה שסובר שכל שאר מטלטלין
ואפילו מיני סחורה גם הם בכלל.

הרמב"ם (הל' זכיה ומתנה פי"א הי"ב) **והשו"ע** (חור"מ
סי' רמח ס"י) כתבו, שחיטי ושערי וכיוצא בו אינם
בכלל מטלטלי, **ובסמ"ע** (שם ס"ק לו) ביאר כוונת
השו"ע 'כיוצא בו', היינו שאר מיני סחורה, ורק כלי
תשמישו הם בכלל מטלטלי, ולפ"ז הטעם שחיטי
ושערי אינם בכלל, משום שאינם מכלל תשמישי
הבית. אמנם **בנמוקי יוסף** כתב שהטעם שאינם
בכלל מטלטלי, הוא משום שיש להם שם בפני עצמם
שנקראים 'תבואה'.

ביד רמה כתב, שגם אם נאמר שעבדא כמטלטלי
והוא בכלל מטלטלי, מ"מ זהו דוקא באופן שאומר
'כל מטלטלי', אבל האומר מטלטלי סתם, אין העבד
בכלל. אמנם **במאירי** כתב, שגם אם לא אומר 'כל',
העבד בכלל.

הר"י מיגאש והיד רמה לקמן (קנ, א) כתבו לבאר,
שכיון שעבדא כמקרקעי, נמצא שהעבד והקרקעות
כוללים בלשון אחד בשטר, וכל שהוא משייר בקרקע,
הרי זה שיוך באותו לשון שהעבד משתחרר בו,
וממילא הוא חיסרון בשחרור, שצריך להיות ללא כל
שיוך.

קנ, א

רשב"ם ד"ה ולא עשו

ביאור היד רמה במה שלא עשו מטלטלי שיוך אצל
כתובה

היד רמה (בסוף העמוד) מבאר את ענין 'ולא עשו
מטלטלי שיוך אצל כתובה', שאם נתן לבניו את כל
הקרקעות שיש לו, וגם נתן לאשתו קרקע כל שהוא,
אבל את המטלטלין לא חילק לבניו, זה אינו נחשב
שיוך, כיון שמחלק את כל הקרקעות שיש לו.

תוס' ד"ה וכל

ביאור קושית רעק"א בגליון הש"ס, יישוב הפני שלמה
וגירסתו בדברי התוס'

ראה קושית **רעק"א** בגליון הש"ס, ובחידושים מוסף
רעק"א על הקושיא, שאין לפרש כוונת התוס'
למבואר בקידושין (כז, ב), שם סברה הגמ' להוכיח
שבקנין אגב אין צריך שיהיו המטלטלין צבורין על גבי
הקרקע, ממה שאמרו במשנה שע"י קרקע כל שהוא
אפשר לקנות באגב, ואילו היה הדין שהמטלטלין
צריכים להיות צבורין, מה אפשר להניח בקרקע
כל שהוא, הרי ש'כל שהוא' היינו דוקא 'כל שהוא',
אין לומר כן, משום שבעל המימרא בגמ' בקידושין
הוא רב יוסף, והוא סובר גם כאן ש'כל שהוא' היינו
דוקא, אבל לדידן יש לומר שלעולם 'כל שהוא' לא
דוקא. **ובפני שלמה** מבאר כוונת התוס', למה שהגמ'
לעיל (כז, ב) מפרשת את מה שאמרו במשנה במביא
ביכורים שאם יש לו קרקע כל שהוא, היינו אם זרע

לחוש שמשייר גם בעבד. ובשיטה מקובצת כתב בשם הרא"ש, שאין אומרים מיגו שנחת לשייר שמא משייר גם בעבד, אלא אם מה שמשייר הוא ממינו של העבד, אבל אם מה שמשייר הוא ממין אחר, אין לחוש שמשייר גם בעבד. והרש"ש לעיל (שם) כתב, שמה שאמרו שמשייר בעבד, הוא משום שעל ידי שמשייר, נמצא שמה שכתב 'כל נכסיו' כבר אינו בשלמות, וא"כ יש לומר שגם העבד אינו בכלל 'כל נכסיו' כמו שנתבאר לעיל, ולפ"ז אפשר לומר, שכיון ש'כל נכסיו' כולל קרקעות ומטלטלין, מתפרש 'כל נכסיו' לגבי קרקעות ומטלטלין בנפרד, וכשמשייר מטלטלין אזי לגבי הקרקעות עדיין מתפרש 'כל נכסיו' בשלמות, ולכן אם עבדא כמקרקעי אין לנו לחוש שמשייר גם בעבד, משום שלגבי הקרקעות שנכללים בנכסים אין כאן שיעור.

קנ, ב

גמ': משום דלאו כרות גיטא

ביאורי הראשונים מהו החיסרון של לאו כרות גיטא

רשב"ם כתב שני פירושים, הפירוש הראשון היא שיטת הרי"ף בגיטין (ט, א), והפירוש השני היא שיטת רש"י שם. וביד רמה כאן מפרש, שכיון שמשייר מקצת בדבר הקנוי בגט, נמצא שיש בגט דבר שאינו של כריתות.

וברשב"א בגיטין כתב בפירוש אחד, שבאופן שמפרש בשטר 'הרי עצמך ונכסי קנויים לך', אין חיסרון של כרות גיטא, משום שכל החיסרון של כרות גיטא הוא, שיש שיעור בלשון שנכלל בו השחרור לעבד, וכשהשחרור נכתב בלשון בפני עצמו, אין בזה חיסרון של כרות גיטא. וכתב עוד פירוש כהרי"ף, ולפ"ז גם אם יכתוב עצמך ונכסי קנויים לך, יהיה בזה חיסרון של כרות גיטא.

גמ': מברחת צריכה שתכתוב כל נכסיה

כמה נחשב לשיעור אצל מברחת

גמ': איבעיא להו עבדא כמקרקעא או כמטלטלא דמי

בגדר הספק אם בדין או בלשון, נפק"מ אם אפשר לפשוט מהדיו שאין גובין מן העבדים

הרי"ף כתב, שיש לפשוט את הספק ממה שאמר רב נחמן לעיל (קכח, א) שאין גובין מן העבדים, משום שיש להם דין מטלטלין לענין שיעבוד, ונפסקה שם הלכה כמותו, וא"כ גם כאן יש לנו לפסוק שעבדא כמטלטלין. אמנם היד רמה כתב, שאין לפשוט את הספק מהדין שאין גובין מהעבדים, וכן כתב הריטב"א, וביאר שהטעם בגמ' לעיל משום שלא סמכה דעתו של המלוה על העבדים כיון שאפשר להבריחם, וטעם זה אינו שייך כאן. ובאור זרוע כתב, שלפי המבואר ברשב"ם כאן, שהספק הוא במה שיש לדון בלשון בני אדם אם עבד כמטלטלין, א"כ אין זה שייך כלל לנדון האם גובין מהעבדים שאינו ספק בלשון, וכן כתבו התוס' בב"ק (יב, א).

אמנם בתוס' כאן כתב, שבמילי דאורייתא עבדא כמקרקעי, והאיבעיא היא לגבי מילי דרבנן [בקובץ שיעורים (אות רפז) מבאר, שאף שלכאורה הנדון בגמ' כאן הוא לגבי לשון בני אדם, כבר נתבאר בתוס' לעיל (קמא, א) שחכמים מתקנים לפי דעת בני אדם, עיין שם]. ולפ"ז ניחא מה שכתב הרי"ף שיש לפשוט את הספק ממה שאמרו שאין גובין מן העבדים, שהרי גם שיעבוד הוא מילי דרבנן, כמו שכתבו התוס' בב"ק (יב, א).

גמ': מאי טעמא עבדא מטלטלא הוא

מדוע אם עבדא כמטלטלא אין לחוש ששייר גם בעבד

לפי מה שנתבאר לעיל (קמט, ב) בדעת רש"י, שהטעם במה שאמרו שאם שייר כל שהוא לא יצא בן חורין, הוא משום שכיון שנחת לשייר במה שנתן, יש לחוש ששייר גם בעבד עצמו, יש לעיין מדוע צריך לומר שעבדא כמטלטלא, הלא גם אם נאמר שעבדא כמקרקעי, כיון שעכ"פ חזינן שמשייר במה שנתן, שהרי כשכתב 'כל נכסיו' גם מטלטלין בכלל, יש

אלא בבתים ועבדים שהם בכלל, משום שנקראים על שם הבעלים הקודם, ולא מטלטלין].

גמ': שטרא איקרי נכסי

אם גם בבריא הנותן כל נכסיו שטר חוב בכלל, ובאיזה קנין

רשב"ם כתב בתחילת הסוגיא, שמדובר גם בבריא שהקנה בסודר, ולפ"ז נראה שבריא שיתן את נכסיו בקנין סודר, גם השטרות נכללים במתנה. **ובשו"ת הרא"ש** (כלל עה אות ב) כתב, שהרשב"ם לשיטתו שכתב לעיל (עז, א), שלהלכה קיי"ל שאותיות נקנות במסירה לבדה, ומשום כך סובר שגם נקנים בסודר [ואין לומר שמדובר באופן שמסר לו את השטר, שא"כ פשיטא שגם השטר בכלל מה שנותן, שהרי מוסר לו את זה], אבל לפי מה שקיי"ל שאותיות נקנות בכתיבה ומסירה, ולא במסירה לבדה, גם קנין סודר לבד אינו מועיל לקנות.

עכ"פ מתבאר מדברי הרא"ש, שלדעת הרשב"ם שטר חוב נקנה בקנין סודר, אמנם לעיל (קמז, ב ברשב"ם ד"ה מסר) הובאו דברי העמק שאלה, שהוכיח מדברי הרשב"ם ששטר חוב אינו נקנה בסודר, ולפ"ז יקשה כאן איך מועיל לקנות בבריא. **ובתורת חיים** כתב, שכאן מדובר באופן שהשטר היה מונח בתוך בית שהוא בכלל המתנה, ועל ידי נתינת הבית שבתוכו השטר, נחשב שיש גם מסירה של השטר, ומשום כך קונה.

עוד כתב **הרא"ש**, גם באופן שיקנה לאחר את כל נכסיו ע"י אגב, לא יזכה בשטר חוב, אפילו לשיטת הרי"ף שאגב לבד קונה שטר חוב, משום שלא פירש שיקנה את השטר וכל שיעבודו, ורק ב'שכיב מרע' מועיל אף שלא פירש, שכיון שדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין, נחשב כמו שכתב 'קני לך איהו וכל שיעבודה'. **ובריטב"א** כתב שגם בבריא קונה שטר חוב [כדעת הרשב"ם], אף שלא פירש שיקנה את השטר וכל שיעבודו, שכיון שנותן את כל נכסיו, כולל בזה גם השטר וכל שיעבודו.

הרא"ש בכתובות (עט, א) כתב, שכשם שלגבי 'שכיב מרע' אמרו בגמ' לעיל (קמט, ב), שדוקא אם משייר כדי פרנסתו הוי שיוור, כך גם לגבי מברחת, דוקא אם משיירת כדי פרנסתה הוי שיוור, אבל אם שיירה פחות, הרי זה כמו שנתנה את כל הנכסים ואינה מתנה. וכתב **בחלקת מחוקק** (סי' צ ס"ק כ), שדברי הרא"ש הם לשיטתו לעיל (שם), שגם רבא כאן מודה ש'שכיב מרע' צריך ששייר כדי פרנסתו, אבל לפי מה שנתבאר שם שיטת הרי"ף והרשב"ם, שרבא כאן חולק וסובר שגם ב'שכיב מרע' אם משייר כל שהוא הוי שיוור, הרי שבמברחת ודאי כך הדין שאם משיירת כל שהוא הוי שיוור.

גמ': גלימא איקרי נכסי

יישוב המבואר כאן עם משמעות הגמ' לעיל שמטלטלין אינם בכלל 'נכסי'

בגמ' לעיל (סב, א) אמרו, באומר לחבירו שמוכר לו 'נכסי', שגם בתים ועבדים בכלל, וכתב **הרשב"ם** (שם), שמטלטלי אינם בכלל עד שיאמר 'כל נכסיי'. **ובתוס'** (שם) מקשה, שבגמ' כאן מבואר שגם מטלטלי בכלל, וכתבו בתירוץ אחד, שכיון שאמר 'נכסיי' משמע רבוי יותר מ'נכסי', וזה לפי גירסתם בגמ' כאן שאמר 'כל נכסיי'. אמנם ברשב"ם כאן הגירסא שאמר 'נכסי', וא"כ עדיין קשה, וכתבו התוס' (שם) עוד תירוץ, שיש חילוק בין מכר למתנה, שבמתנה בעין יפה הוא נותן יותר ממכר, ומשום כך כאן שמדובר במתנה גם מטלטלי בכלל. **והרשב"א** (שם) כתב לחלק, שהגירסא כאן שאומר 'נכסאי' כמו שגרס הרי"ף, ולשון זה משמע רבוי יותר מלשון 'נכסי'.

וביד רמה וברמב"ן (שם) כתבו, שגם בגמ' לעיל מטלטלי בכלל, ומה שאמרו שם בגמ' אפילו בתי ועבדי, אין הכוונה למעט מטלטלי [ובעליות דרבנו יונה] (שם) כתב, שבגמ' שם מדובר באומר 'נכסי דבי חייא' - היינו שקנה מבי חייא, ובזה אין לומר שגם המטלטלין שקנה מבי חייא יהיו בכלל, שלא אמרו

קנא, א

תוס' ד"ה איבעיא

הטעם לומר שס"ת אינו בכלל 'נכסי'

בשיטה מקובצת בשם **תוס'** רא"ש מבאר, שס"ת הוא בכלל לשון 'נכסים' אבל לא בכלל לשון 'נכסי', שמשמעותו נכסים העומדים לצורכו, וכיון שאינו יכול למכור ס"ת כדי להתפרנס בזה, יתכן שאינו נחשב בכלל 'נכסי'. **ובנמוקי יוסף** כתב הטעם שס"ת שאני, משום שהוא דבר חשוב ויש לו שם בפני עצמו.

תוס' ד"ה אפילו

שיטת התוס' בכתובות שמדובר שכתבה את כל הנכסים

בכתובות (עט, א) מקשה הגמ', שאם בשטר מברחת לא קנה הזוכה, משום שכוונתה רק להבריא מבעלה, א"כ צריך להיות שיזכה הבעל בנכסים, כיון שהם נשארים בבעלות האשה, ומתרכת הגמ' ששיטת ר"ש היא, הסובר בנכסים שאינם ידועים לבעל, שאין הבעל זוכה בהם. **ובתוס'** (שם) מבואר, שלרבנן יש לומר שהמתנה קיימת, שכיון שאם תתבטל המתנה יזכה בזה הבעל, והאשה אינה רוצה שכך יקרה, ממילא יש לומר שהמתנה קיימת. ולפ"ז כתב **בשיטה מקובצת** כאן בשם **תוס' רא"ש**, שמדובר שכתבה את כל הנכסים, ומאן דאמר מברחת קנה, הם רבנן הסוברים שבכל ענין שלא יזכה מקבל המתנה, הבעל זוכה בזה, וממילא יש לומר שהמתנה קיימת. **והרש"ש** לעיל (קנ, ב בתוד"ה ואלו) כתב לבאר הטעם שלתוס' לא ניחא לפרש כן, משום שסוברים שאפילו לדעת רבנן גם באופן שגילתה דעתה שנותנת רק כדי להבריא מבעלה, יהיה הדין שהבעל יזכה בזה, שגם בזה יש לומר, שכל מה שלא נתנה בלב שלם הוא רק משום שלא רצתה שהבעל יזכה בזה, אבל לרבנן שהבעל בלאו הכי זוכה בכל ענין, יש לומר שאף גילוי דעת אינו מועיל, שמכל מקום ניחא לה שיזכה האחר ולא בעלה.

תוס' ד"ה גליא

אם מקבל המתנה אוכל פירות בחיי הבעל

בתוס' נראה שאין הדבר מוחלט אם מקבל המתנה אוכל פירות בחיי הבעל, **וברא"ש** בכתובות (פ"ח סי' ב) כתב שהמקבל אוכל פירות, כפי שכתבו התוס' כאן בסוף דבריהם. אמנם **ברש"י** (שם) מבואר, שקושית הגמ' 'ניקנינהו בעל' היא גם על הפירות מחיים, וא"כ מבואר שאין המקבל מתנה אוכל פירות, וכן הוכיח **באבני מילואים** (סי' צ ס"ק ז) [**וביד רמה** לעיל (קנ, ב) כתב, שאם הבעל ימות קודם, נמצא שלא חלה המתנה, וגם מחיים לא היה למקבל מתנה פירות, אבל אם היא תמות קודם, ואם לא יזכה המקבל מתנה יירש הבעל, באופן כזה חלה המתנה, וגם מחיים זכה בפירות, ומספק אין המקבל אוכל פירות].

גמ': לאחר מי אמר

הטעם שלאחר שאני

רשב"ם כתב הטעם שלאחר שאני, שמא לאו חזרה גמורה היא. וכתב **היד רמה** בדעת הרשב"ם, שבשלמא אם חוזר לעצמו, יש לומר שכשם שאם עמד חוזר כיון שלא נתן אלא משום שסבור היה שימות, כך גם מועיל אם חוזר בו אף אם לא עמד, שנאמר שעכשיו נשתנה דעתו והוא סבור שיחיה, ועל דעת זו שסבור לחיות לא נתן, אבל כשנותן לאחר, נשאר בדעתו שימות, ולכן אינו יכול לחזור בו.

גמ': הוה לה מלוגא דשטראי וכו'

אם זוכה בשטר גם כשלא פירש שיקנה אותם וכל שיעבודם

היד רמה כתב, שכיון שמתנת 'שכיב מרע' כירושה שווה רבנן, גם אם אמרה סתם שיהיו השטרות לעמרם ברי, ולא פירשה שיקנה אותם וכל שיעבודם, הוא זוכה בשטרות. אמנם **הרשב"א** לעיל (קמז, ב) חולק וסובר שגם נותן מתנת 'שכיב מרע' צריך לפרש שנותן את השטר וכל שיעבודו, ובלא זה אינו זוכה

קנא, ב

גמ': והרי היא כמתנת שכיב מרע דלא בעיא קנין

הטעם שהיא כמתנת 'שכיב מרע', ואע"פ כן חלה קודם מיתה

ברשב"א כתב הטעם שמועיל בלא קנין אף שהיא מתנה במקצת, משום שיש לחוש שמא תטרף דעתו. **ובריטב"א** מקשה, איך מתנה זו יכולה להועיל מדין מתנת 'שכיב מרע', הרי מתנת 'שכיב מרע' כירושה שווה רבנו, שקונה רק לאחר מיתה, ומתנה זו חלה מיד. וכתב ליישב, שלדעתם מה שאמרו במתנת 'שכיב מרע' שכירושה שווה רבנו, הוא רק לרבותא, שגם באופן שהמתנה חלה רק לאחר מיתה, יכולה היה לחול משום שכירושה שווה רבנו, אבל כך יכולה היא גם להקנות מיד.

[עוד כתב **הריטב"א**, אפשר שמדובר באופן שהמקבל הלך והחזיק בנכסים בלא שאמר לו 'לך חזק וקני', ואף שבבריא צריך בדוקא שיאמר לו 'לך חזק וקני', מ"מ ב'שכיב מרע' אינו צריך משום שגמר להקנותו, ולפ"ז קונה מעיקר הדין ולא מתקנת חכמים].

גמ': הרי היא כמתנת בריא ובעיא קנין

טעם ההבדל בין מתנת 'שכיב מרע' במקצת שצריכה קנין, לבין 'מצוה מחמת מיתה' שאינו צריך קנין גם כשנותן במקצת

בגמ' להלן (בסוף העמוד) מבואר, שמתנת 'שכיב מרע' במקצת צריכה קנין, אבל 'מצוה מחמת מיתה' אינו צריך קנין אף כשנותן במקצת. **ובעליות דרבנו יונה** לעיל (קמו, ב) מבואר טעם ההבדל, שכשהוא 'מצוה מחמת מיתה' יש לחוש שמא תטרף דעתו, ותקנו שיקנה באמירה בעלמא כמו כל מתנת 'שכיב מרע', אבל אם אינו 'מצוה מחמת מיתה', אין לחוש שמא תטרף דעתו, ולכן אינו קונה אלא ע"י קנין. **ובריטב"א** מבואר, שהטעם במתנת 'שכיב מרע' במקצת שצריכה קנין, כיון שבמתנת 'שכיב מרע' לא תקנו שתקנה אלא לאחר מיתה [ומה שאינו

אלא בגוף הנייר, וכמו שאמרו בגמ' לעיל (עו, ב) לגבי מתנת בריא, ואין לומר שכיון שהיא מתנת 'שכיב מרע', נתקן את דבריו ונפרש שבדאי כוונתו היתה לתת גם את השיעבוד שבשטר, שא"כ מדוע אמרו בגמ' לעיל (קמז, ב) באומר 'ידור פלוני בבית פלוני' או 'אכל פירות דקל פלוני' שאינו מועיל, ולא אמרו שנתקן את לשונו ונפרש כוונתו שיזכה בבית לדירה ודקל לפירות. **ובר"ן** (לעיל שם) כתב לחלק, שדוקא בשטר כיון שאמירתו מועילה עכ"פ לגבי הנייר עצמו, אמרו גם שיקנה לגמרי, וכמו שמצינו לגבי אומר 'כתבו גט לאשתי', שיתנו אף שלא אמר אלא 'כתבו', שכוללים במה שאמר 'כתבו' שדעתו היתה גם שיתנו, אבל ב'ידור' ו'יאכל' שאמירה זו בפני עצמה אינה מועילה לכלום, בזה אין אומרים שנתקן דבריו כיון שאינם חלים כלל. **ובמגיד משנה** (הל' זכיה ומתנה פ"י ה"ב) מחלק, שלגבי שטר שייך לומר שהחוב נכלל בשטר שנתן, משא"כ באומר 'ידור' ו'יאכל', הרי הבית והדקל אינם בכלל הדירה והאכילה, אלא אדרבה הדירה והאכילה הם בכלל הבית והדקל, ולא שייך לפרש שבכלל המתנה גם בית לדירה או דקל לפירות.

רשב"ם ד"ה הני לעמרם בני

כשקנו מידה אם מועיל גם באופן ששיירה משהו

מדברי הרשב"ם נראה, שאם קנו מידה מועיל גם אם שיירה משהו. מעיר **המהרש"א**, הרי בגמ' מבואר שמועיל משום ש'דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמו', ובמתנה במקצת גם כשהנותן 'שכיב מרע' אין אומרים שהם ככתובין ומסורין. ומשום כך מפרש בדעת הרשב"ם, שמה שכתב בסוף דבריו שמדובר כגון שלא שיירה כלום, הוא גם על תחילת דבריו כשקנו מידה. **הרש"ש** לעומתו, מציין לדברי הרשב"ם לעיל (קמז, ב ד"ה מודה), שגם בנותן שטר חוב ואינו נותן את כל נכסיו, אמרו ש'דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין' ועיי"ש לעיל במה שנכתב בדברי הרשב"ם].

גם בלא קנין, ממילא משמע מדברי רב נחמן שגם באופן זה הדין שאם עמד שאינו חוזר בו. וכתב הרש"ש, שהמהרש"ל גרס בתוס' ש'אין נראה לומר שיחלוק על רבא', היינו שהתוס' אינם מתייחסים לדברי רבא, אלא לדברי רב משרשיא שחולק על רבא. ובמהרש"א מקשה על זה, שא"כ בתירוצם השני לא יישבו קושיא זו, שעדיין קשה שמדברי רב נחמן משמע שגם בלא קנין הדין שאם עמד אינו חוזר.

וכתב המהרש"א, שהתוס' הבינו בקושיהם, שבכל מה שאמר רבא שמועיל על ידי קנין, סוברים רבינא ורב משרשיא [שמקשים על רבא] שמועיל גם בלא קנין, ואם רבא אמר שע"י קנין מועיל שגם אם עמד אינו חוזר, ממילא רבינא ורב משרשיא שמקשים עליו סוברים, שגם בלא קנין אם עמד אינו חוזר, ועל זה הוכיחו מדברי רב נחמן, שבוודאי באופן שהיה קנין סובר רבא שאינו יכול לחזור בו, שהרי רב נחמן אמר כך בפירושו לעיל (קנא, ב). ולפ"ז כתב המהרש"א, באמת בתירוץ השני סבר התוס' שאף שבקנין הדין שאינו יכול לחזור בו, מ"מ רבינא ורב משרשיא שמקשים על רבא, לא באו לומר שבלא קנין דינו בכל ענין כמו שקנו מידו, אלא רק שמועיל גם בלא קנין, אבל באמת אם עמד הדין שיכול לחזור בו.

תוס' ד"ה תנו גט

ביאור גירסת התוס' בענין 'תן גט זה', ויישוב דעת הר"י שגרס 'תנו גט זה'

המהרש"א גרס בתוס' 'ולא גרסינן תן גט', ומחק תיבת 'זה', משום שגם ב'תן גט' לבד מוכח שמדובר באופן שהגט כבר קיים בעולם, שהרי אדם אחד לבדו אינו יכול לכתוב גט, כיון שצריך עדים שיחתמו על הגט, ורק ב'תנו גט' שהם שנים, יש לפרש שמדובר באופן שהגט עדיין אינו בעולם.

[ובעיקר מה שכתבו התוס' שאין גורסים 'תנו גט זה', הנה הר"י בגיטין (יב, ב) גרס 'תנו גט זה', ועל קושיה התוס', שא"כ מדוע לרבנן הסוברים שזכות הוא לעבד, לא אמרו שיצא מיד לחירות כשהם

קונה עכ"פ לאחר מיתה גם בלא קנין, נראה משום שכשנותן במקצת דעתו שיקנה מיד].

בלבוש (סי' רנ ס"ז) כתב טעם החילוק כמו שכתב רבנו יונה, שב'מצוה מחמת מיתה' יש לחוש שמא תטרף דעתו, ובסמ"ע (שם ס"ק ז) כתב שאינו נכון, והחילוק הוא שכש'מצוה מחמת מיתה' הוא נותן מחמת המיתה, משא"כ בסתם אינו נותן מחמת המיתה, ולכאורה כוונתו על דרך דברי הריטב"א, שכיון שאינו נותן מחמת המיתה, דינה כמתנת בריא שצריכה קנין.

תוס' ד"ה מתה

על קושיה התוס', שכיון שהיא כמתנת בריא מדוע נקטו באופן ש'מת'

התוס' מקשים, מדוע נקט התנא כאן 'מתה', וכן לקמן גבי תנו מנה לפלוני 'ומת', הרי במתנת 'שכיב מרע' גם מחיים הדין שקנה. המהרש"א להלן (על תוס' ד"ה תנו מנה) מקשה כך על המפרש שבמשנה בגיטין מדובר בבריא ובמעמד שלשתן, כמו שהביאו התוס' לקמן, וכתב ליישב, שלפי המסקנא שמדובר בבריא, בודאי שאין מקום לחלק אם מת או לא, ולכן אפשר לומר, שמה שנקט התנא 'ומת' הוא אגב רישא, שאמרו לגבי גט שאם מת לא יתנו לאחר מיתה, אבל לפי סברת המקשה שמדובר ב'שכיב מרע', וממילא יש מקום לחלק אם מת או לא, לא היה להתנא לכתוב 'ומת', שמזה נראה שדוקא אם מת אז מועיל מה שנתן.

תוס' שם

ביאור הוכחת התוס', מדברי רב נחמן לעיל שבמתנת 'שכיב מרע' במקצת אם עמד אינו חוזר

התוס' נסמכים על דברי רב נחמן לעיל, שבמתנת 'שכיב מרע' במקצת אם עמד אינו חוזר. ובמהרש"ל הוסיף לבאר, שאף שבגמ' שם לא מבואר שמדובר בלא שקנו מידו, מ"מ כיון שאמר רב נחמן דבריו בסתם, ומאחר שמתנת 'שכיב מרע' במקצת מועילה

*גמ': ארכביה אתרי ריכשי

אם בכל מתנת 'שכיב מרע' שיש בה קנין אם עמד אינו יכול לחזור בו, ויישוב הרישא והסיפא במשנה לפי זה

שיטת הרשב"ם, שלדעת רב כל מתנת 'שכיב מרע' שקנו מידו, אם עמד אינו יכול לחזור בו, משום ד'ארכביה אתרי ריכשי', ובתוס' להלן (ע"ב בד"ה שלחו) כתבו שכך היא גם שיטת ר"ת. גם התוס' בכתובות (נה, ב) כתבו כך בשם ריב"א, ומיהו כתבו, שזה דוקא אם קנו מידו בקנין סודר, אבל אם המקבל זכה בקנין אחר כגון חזקה, לא נאמר שיש לו כח גם כמתנת בריא, אלא דינה כמתנת 'שכיב מרע' שאינו זוכה אלא לאחר מיתה.

ושיטת התוס' (שם) בשם ר"י, שרב לא אמר כן אלא באופן שכתב את הקנין בתוך השטר, ובשיטה מקובצת בשם תוס' רא"ש כתב בתירוץ אחד, שגם אם לא כתב את הקנין בשטר, אלא שקודם קנו מידו ואח"כ צוה שיכתבו לו את השטר, גם נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי'.

ובתוס' מקשה על שיטת הרשב"ם, שלפי דבריו נמצא לדעת רב, ש'שכיב מרע' יכול לחזור בו רק אם לא היה קנין, וזה אינו מתיישב עם מה שאמרו במשנה. שהרי במתני' מחלק, בין מתנת 'שכיב מרע' ששייר קרקע כל שהוא, שמתנתו מתנה ואינו יכול לחזור בו, לבין לא שייר קרקע כל שהוא, שאין מתנתו מתנה ויכול לחזור בו, והאופן שבשייר קרקע כל שהוא אינו יכול לחזור בו, על כרחך מדובר שקנו מידו, שבלא קנין אין המתנה כלום, כמבואר בגמ' לעיל (קנא, ב), וא"כ גם מה שאמרו בסיפא שכשאינו משייר יכול לחזור בו, מדובר באופן כזה שקנו מידו, ומ"מ יכול לחזור בו.

התוס' להלן (ע"ב בד"ה שלחו) כתבו בשם ר"ת, שברישא ובסיפא לא מדובר באותו ענין, אלא ברישא מדובר שקנו מידו, ובסיפא מדובר שלא קנו מידו. ובתוס' הקשו על זה, א"כ מדוע ברישא הזכיר שייר קרקע כל שהוא ובסיפא נקט שלא שייר, הלא הדין של הרישא באופן שקנו מידו נכון גם בלא שייר,

מקבלים את השטר שחרור עבורו, כתב הרי"ף שאין מועילה זכיה בשטר שחרור לעבד, אלא לענין שלא יוכל רבו לחזור בו, אבל השחרור אינו חל עד שהשטר מגיע ליד העבד, ואכמ"ל.

תוס' שם

קושיית רעק"א, שאם לא נתן את הגט ליד השלוחים, הרי זה כ'טלי גיטך מעל גבי קרקע'

התוס' כתבו, שמדובר באופן שלא נתן את הגט ליד השלוחים, ומשום כך העבד אינו יוצא לחירות מיד, שבוה אין אומרים 'תן כזכי'. וברעק"א מקשה, שאפילו אם נאמר ש'תן כזכי' גם באופן זה, מ"מ לא יצא העבד לחירות משום שנחשב כ'טלי גיטך מעל גבי קרקע'. אמנם בתורת גיטין (גיטין יג, א) כתב, שבשטר שחרור אין חיסרון של 'טלי גיטך מעל גבי קרקע'.

תוס' ד"ה תנו מנה

ביאור דברי התוס', באיזה אופן מדובר ברישא ומה החידוש

בב"ח ובמהרש"א מבארים את דברי התוס', שבתחילה נקטו שמעמד שלשתן מועיל גם לזכות בשטר, וא"כ המבואר ברישא שאם אומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אינו מועיל, מדובר בהכרח באופן שאינו יכול לזכות מדין מעמד שלשתן, וכגון שהגט והשטר שחרור עדיין אינם בעולם, אלא אומר להם שיכתבו ויתנו, ובאופן כזה הרי פשיטא שאינו יכול לזכות מכח מעמד שלשתן, וא"כ לא יתכן שזהו החידוש ברישא שלא מועיל מדין מעמד שלשתן, וממילא יש הכרח לומר שהרישא לא מדובר באותו ענין שמדובר בסיפא. ואח"כ כתב עוד יש לומר, שלעולם מדובר ברישא באופן שהגט והשטר שחרור כבר בעולם, אלא שלא מועיל מעמד שלשתן בגט ושטר, וזה החילוק בין הרישא לסיפא.

*גמ': ושמואל אמר זכו'

אם דוקא כשקנו מידו, ובאיזה קנין

שיטת **הרשב"ם**, ששמואל אמר דבריו בכל אופן שקנו מידו, שחוששים שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, וכן כתבו **התוס'** להלן (ע"ב בד"ה שלחו) בשם **ר"ת**, וכן כתבו **התוס'** (כתובות נה, ב) בשם **ריב"א**. ומיהו כתב הריב"א, שזה דוקא בקנין סודר שסתמו לכתובה עומד, אבל אם קנה המקבל בחזקה או משיכה, לא נאמר שמא לא גמר להקנות לו אלא בשטר, ואם מת ה'שכיב מרע' קנה המקבל. ושיטת **התוס'** בשם **ר"י**, שרק אם אמר בפירוש שיכתבו שטר, חוששים שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, אבל אם רק קנו מידו אין לחוש. ומיהו בכך חלוק הוא מדברי רב, שרב מדבר דוקא באופן שהקנין כתוב בשטר, ואילו לשמואל חוששים גם אם לא כתוב הקנין בשטר, אבל גם לדעתו צריך שיאמר לכתוב שטר.

גמ': שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר

אם עיקר חששו של שמואל הוא שגמר להקנות בשטר או בקנין סודר, והנפק"מ לדינא בזה

ברשב"ם כתב, שעיקר דברי שמואל הם, שחוששים שמא אין דעתו להקנות אלא על ידי קנין, ולא באמירה לבד, וקנין אינו יכול לזכות לאחר מיתה. ו**בשיטה מקובצת** בשם **תוס' רא"ש** מבאר לפ"ו, את הלשון 'שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר', היינו לזכות את הכתוב בשטר, כלומר, שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין שנזכר בתוך השטר שקנו מידו. ו**בתוס'** בכתובות (נה, ב) העירו, שאם מדובר על הקנין עצמו, מדוע הזכיר שהחיסרון הוא משום שאין קנין לאחר מיתה, הרי בקנין סודר גם אם ירצה לקנות מחיים לאחר זמן לא יועיל, משום שכלתה קנינו.

ובעליות דרבנו יונה כתב, שלכך נקט שמואל שהחיסרון הוא משום 'שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר', ולא משום שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין, כיון שבא לומר, שגם באופן שאיכא תרתי שגם

והדין של הסיפא באופן שלא קנו מידו נכון גם בשייר. ו**ברמב"ן** מפרש את המשנה, שאם שייר יכול הוא לתת רק בענין שאינו יכול לחזור בו, ולכן אם לא קנו מידו אינה מתנה כלל, משא"כ בלא שייר, יכול הוא לתת גם באופן שיכול לחזור בו, והיינו בלא קנין. ו**ברשב"א** כתב שאפשר גם לפרש, שבאופן ששייר מתנתו מתקיימת לעולם, משום שצריך לתת על ידי קנין, אבל כשלא שייר אין מתנתו מתקיימת ויכול הוא לחזור בו, משום שמתנה כזו אינה צריכה קנין. ו**ברמב"ן** כתב שיש לפרש עוד, שבמשנה מדובר באופן שרק כתב ומסר לו שטר ולא עשה קנין אחר, שאמנם לא נאמר בזה 'ארכביה אתרי ריכשי', אבל מ"מ יש כאן קנין שטר, ומשום כך בשייר אינו יכול לחזור בו, כיון שקונה בשטר כמתנת בריא [וצריך לומר לפ"ז שמדובר דוקא בנותן קרקע שנקנית בשטר], ובלא שייר יכול לחזור בו, משום שאינו קונה אלא במתנת 'שכיב מרע'. ו**בתוס'** בכתובות (נה, ב) כתב בשם **ריב"א**, שלפי מה שנתבאר לעיל שרק בקנין סודר נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', יש לומר שבמשנה מדובר שהיה קנין אחר כגון חזקה או משיכה.

ובעליות דרבנו יונה לעיל (קמו, ב) כתב, שלשיטת רב בכל המשנה מדובר בלא קנין, וסבר רב שמתנת 'שכיב מרע' במקצת קונה בלא קנין, וגם אינו יכול לחזור בו אפילו בלא קנין. וכתב, שלפי המבואר לעיל (קמו, א) שלרב מתנת 'שכיב מרע' קונה מן התורה, נמצא שמן התורה מועיל מתנת 'שכיב מרע' גם בדיבור בעלמא, וגם כשנותן במקצת, וגם שיקנה מיד מחיים, ותו אין ה'שכיב מרע' יכול לחזור בו.

גמ': שם

איך הדין כשמצוה בפירוש מחמת מיתה

ביד רמה כתב, שהמימרא של רב היא גם באופן ש'מצוה מחמת מיתה' בפירוש, וכ"כ **הרשב"א** בשם **הר"א אב"ד**, וכתב שכן נראה **ברבנו חננאל**. אמנם **הרמב"ן** כתב, שנראה שבזה מודה רב שאינו קונה אלא לאחר מיתה, ויכול לחזור בו.

לבדה, ומאידך, כיון שהיא מתנת 'שכיב מרע', אינה חלה אלא לאחר מיתה, ואין שטר לאחר מיתה. והבית יוסף והסמ"ע (חו"מ סי' רנ) נקטו, שדברי הרא"ש הם גם באופן שהוסיפו וקנו מידו, אמנם הב"ח (שם) ועוד אחרונים נקטו, שכל דברי הרא"ש הם כשאמר לכתוב שטר ותו לא, ובזה יש חילוק איזה סוג שטר אמר לכתוב, אבל אם הוסיפו וקנו מידו, בכל ענין לא קנה, שיש לחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין].

תוס' ד"ה מתנת

ביאור דעת תוס' באיזה אופן חולק שמואל על רב ומצריך יפוי כח, וביאור דבריהם שדוחק הוא להעמיד משנתינו במיפה את כוחו

במהרש"א מבאר את שיטת התוס', שהאופן בו שמואל חולק על רב ומצריך יפוי כח, הוא דוקא כשקנו מידו וגם אמר לכתוב שטר, אבל באופן שרק קנו מידו גם לשמואל אין צורך ביפוי כח, שדברי רב הם דוקא באופן שגם כתבו את הקנין בתוך השטר, ואילו דברי שמואל הם בכל אופן שאמר לכתוב שטר, גם אם לא כתבו את הקנין בתוך השטר. ולפ"ז כתב, שגם לשיטת התוס' יש להעמיד את המשנה באופן שה'שכיב מרע' ייפה את כח המקבל, שהרי לשון המשנה הוא ב'שכיב מרע' שכתב כל נכסיו, וכשכתב שטר ויש קנין, גם לשיטת התוס' צריך יפוי כח. וכתב שלפ"ז צריך לומר, שמה שכתבו התוס' 'ודוחק הוא להעמיד את משנתינו במיפה את כוחו, וכגון שאמר וקנינא, דבסמוך לא משמע הכי', אין כוונתם שהצורך להעמיד את המשנה במיפה את כוחו הוא דוחק, שהרי נתבאר שגם לשיטת התוס' צריך להעמיד במיפה את כוחו, אלא הדוחק הוא בכך ש'בסמוך לא משמע הכי', היינו מה שאמרו לעיל הלכתא שמתנת 'שכיב מרע' במקצת צריכה קנין, ולא הוזכר שמועיל רק אם גם מיפה את כוחו [ולכאורה כוונתו על סוף המימרא, שב'מצוה מחמת מיתה' אם עמד חוזר אע"ג דקנו מיניה, ואילו במתנה במקצת דינה כמתנת בריא לגמרי]. אמנם **בקובץ שיעורים** (אות

קנו מידו וגם אמר להם שיכתבו ויתנו לו שטר, עדיין לא קנה, משום שחוששים שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה, ואין שטר וקנין לאחר מיתה, ולא נאמר כיון שאיכא תרתי ודאי דעתו להקנות לו כמתנת בריא, ויזכה מיד כמו לפי רב. וכתב עוד, שמה שנקט שאין שטר לאחר מיתה, הוא משום שבקנין יש חיסרון נוסף, שאין קנין לאחר זמן כיון שכלתה קנינו, ומחדש שמואל, שגם בשטר שאין חיסרון של כלתה קנינו, עדיין יש חיסרון בכך שאין שטר לאחר מיתה. ושיטת **התוס'** בכתובות (שם) בשם **ריב"א**, שהחיסרון לדעת שמואל הוא רק שמא לא גמר להקנות אלא בשטר, ומ"מ כל שקנו מידו לא קנה, אבל לא מחשש שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין, אלא משום שסתם קנין לכתובה עומד, וחיישינן שמא דעתו שייגמר הקנין רק בכתובת השטר ובמסירתו ליד המקבל מתנה, ועקר מיניה כח מתנת 'שכיב מרע' שקונה באמירה בעלמא, ואין רוצה שיקנה אלא לאחר מיתה במתנת בריא. ואם עשו שאר קנינים כגון חזקה או משיכה, שפיר קונה לשמואל, שכיון ששאר קנינים אינם עומדים לכתובה, לא חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין [אמנם **בעליות דרבנו יונה** מבואר, שכל שאינו אומר להם בפירוש שיכתבו שטר, כל החיסרון הוא רק משום שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין, אבל משום שמא לא גמר להקנות אלא בשטר אין לחוש, ואף שסתם קנין לכתובה עומד, מ"מ כל שלא אמר בפירוש שיכתבו לו שטר, אין לחוש שלא גמר להקנותו אלא בשטר].

[**וברא"ש** כתב, שאם אומר לכתוב שטר צוואה ולמסור למקבל, גם חיישינן שמא לא גמר להקנות אלא בשטר צוואה, ואם לא מסרו לו את שטר הצוואה מחיים לא קנה, אבל אם מסרו לו מחיים שפיר קנה, שכיון שאין זה שטר קנין, אין לחוש שרצה שיחול כמתנת בריא. ואם אמר שיכתבו לו שטר מתנה, גם אם ימסרו לו את שטר המתנה מחיים אינו מועיל, משום שיש לחוש שלא גמר להקנותו אלא כמתנת בריא שחלה על ידי שטר, ולא רצה להקנות באמירה

לו השטר מחיים לא קנה, אבל אם ימסור לו השטר מחיים, אין סיבה שלא יקנה, שהרי במתנה במקצת החשש הוא רק שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, אבל אין חוששים שמא דעתו להקנות לו רק לאחר מיתה. אמנם עדיין יש לעיין בדברי התוס', מדוע רב אמר שבהלואתו לפלוני הדין הוא שהלואתו לפלוני, הרי למתנת 'שכיב מרע' במקצת יש דין מתנת בריא, ואיך מועיל שאומר הלואתו לפלוני, ואולי גם לפי דבריהם, אין כוונת רב לומר שמועיל לומר 'הלואתו לפלוני' גם במתנה במקצת, אלא רק אם נותן הכל].

גמ': זרמי דרב אדרב וכו'

שיטות הראשונים בביאור קושית הגמ' ותירוצה

בשיטה מקובצת בשם הרא"ש מבאר בפירושו אחד את קושית הגמ', מדוע ב'שכיב מרע' שאמר כתבו ותנו, אין אומרים לרב 'ארכביה אתרי ריכשי'. וכן ביאר **באור זרוע**, והוסיף, שהגמ' הבינה ששם מדובר שגם קנו מידו, שאם לא כן, כל זמן שלא כתבו שטר אי אפשר לומר שיקנה מחיים גם אם נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', כיון שאין לו במה לקנות. ולפ"ז כתב, שמתירוץ הגמ' ששם מדובר שלא קנו מידו, מבואר שאם היו קונים מידו, היה הדין 'ארכביה אתרי ריכשי', אף ששם לא נכתב הקנין בתוך השטר. וכתב, שצריך לומר שגם באופן שקנו מידו וציוה לכתוב שטר, אמר רב 'ארכביה אתרי ריכשי', ולא רק כשנכתב הקנין בתוך השטר [ודלא כמו שכתבו התוס', שרק אם נכתב הקנין בתוך השטר, אך גם לא כרשב"ם, שגם בקנין לבד אמרין לרב 'ארכביה אתרי ריכשי']. אמנם **בתוס'** ביארו את תירוץ הגמ' שלא קנו מידו, היינו ששם לא נכתב בתוך השטר שקנו מידו.

ועוד פירש **הרא"ש**, שכיון ששם לא מדובר שנכתב הקנין בתוך השטר, לא שייך לומר בזה 'ארכביה אתרי ריכשי', וקושית הגמ' אינה שנאמר גם שם 'ארכביה אתרי ריכשי', אלא כיון שאמר רב שמה שקנו מידו ונכתב בשטר, בא ליפות כוחו אבל לא לגרע, ומשום כך אם אמר הלואתו לפלוני קונה עכ"פ כדין מתנת

תקנג) מבאר את דברי התוס' כפשוטם, שהדוחק הוא להעמיד את המשנה במיפה את כוחו, ומה שכתבו 'דבסמוך לא משמע הכי', היינו שמכך שהגמ' לא מקשה על שמואל מהמשנה, אלא ממה שהוא עצמו אמר שמתנתו מועילה, נראה שמהמשנה לא קשה כלל, ואין צריך לומר שבמשנה מדובר במיפה את כוחו, ומבאר שבמשנה מדובר שכותב שטר צוואה, ושטר זה אינו גורע לומר שמא לא נתכוין להקנות אלא בשטר [וכמו שנתבאר לעיל דברי הרא"ש, שיש חילוק בין אם כותב שטר מתנה או שטר צוואה], ורק כשכותב שטר מתנה, חיישינן לשמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר.

תוס' שם

במה שכתבו שיש להעמיד דברי רב ושמואל גם במתנה במקצת, אם הוא דוקא באופן ש'מצוה מחמת מיתה'

בסוף דבריהם (ע"ב) כתבו התוס', שיש להעמיד את דברי רב ושמואל גם במתנה במקצת, גם **הרמב"ן** ועוד **ראשונים** כתבו כן. אכן הראשונים כתבו, שזה דוקא באופן שהוא 'מצוה מחמת מיתה', שדין מתנה זו כמתנת 'שכיב מרע', אבל אם נותן בסתם מתנה במקצת, הרי היא כמתנת בריא בעלמא, ולא שייך בזה מחלוקת רב ושמואל. אמנם מדברי התוס' מתבאר שלהוסיף באו, שמדובר גם במתנת 'שכיב מרע' במקצת, אף שאינו מצווה מחמת מיתה, והא דחיישינן לשמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, אף שבכל מתנת 'שכיב מרע' במקצת אמרו שחל מיד ואינו יכול לחזור בו אפילו אם עמד, כתב **בדרישה** (סי' רנ אות כג) דהכא שאני שגם אמר לכתוב שטר, ולכן יש לחוש שלא גמר להקנותו אלא בשטר, ולא יקנה בקנין סודר לבד. גם **ביד רמה** לעיל (קלה, ב) כתב, שאם נתן מתנת 'שכיב מרע' במקצת בקנין, וגם אמר שיכתבו לו שטר, חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, וכל זמן שלא נמסר לו השטר מחיים לא קנה [ולכאורה גם בשיטת התוס' צריך לומר כן, שדוקא אם לא נמסר

רשב"ם פירש, שאין כותבין ונותנין לאחר שמת, ומבואר שאם יתן מחיים מודה רב שקונה. והטעם שאינו קונה אם מוסרים לו את השטר לאחר מיתה, מבואר ברשב"ם משום שאין שטר קונה לאחר מיתה. אמנם **בר"י מיגאש וביד רמה** לעיל (קלה, ב) **ובעליות דרבנו יונה** כאן מבואר, שהטעם שמסירת השטר לאחר מיתה אינה מועילה, משום שאי אפשר לתת נכסים במתנת 'שכיב מרע', אלא באופן שיזכה המקבל מיד לאחר גמר מיתה, ובמקום שיבואו ליד היורשים יבואו ליד המקבל, אבל באופן שכבר זכו היורשים, שוב אינו יכול להעביר את הנכסים שיבואו ליד המקבל.

ובעליות דרבנו יונה (בע"ב) **וברשב"א** כתבו, שבאופן שמסרו למקבל את השטר מחיים, לרב קונה כמתנת בריא, שהם סוברים כשיטת הרשב"ם, שרב מדבר בכל אופן שנעשה קנין סודר, ולא דוקא אם גם נכתב שטר, וכך הדין גם בכל קנין שנעשה כגון שטר, ובאופן שנתן לו קרקע שנקנה בשטר, אם נמסר ליד המקבל השטר מחיים, הוא זוכה בקרקע כמתנת בריא [אלא שבזה יש חילוק, שלשיטת רבנו יונה, אחר שימסר לו השטר מחיים, נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', ויקנה גם מטלטלין עכ"פ לאחר מיתה כדין מתנת 'שכיב מרע', אמנם ברשב"א כתב, שכיון שלא הקנה לו מיד אלא לאחר זמן כשימסר לו השטר, בזה לא נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', ולא יקנה אלא קרקע, וכמו שנתבאר לעיל בביאור הגמ'].

וכתבו **רבנו יונה והרשב"א**, שלשמואל גם אם כתבו ומסרו ליד המקבל מחיים, לא יקנה אלא א"כ ייפה כוחו, שבלא יפוי כח חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, וכמו שאמר לגבי קנו מידו, שבלא יפוי כח גם לאחר מיתה לא קנה, משום שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין, ואין קנין לאחר מיתה, וכמו שנתבאר.

ובריטב"א ובנמוקי יוסף לעיל (קלה, ב) הביאו שיטת ר"י, שגם לרב אפילו אם כתבו ומסרו שטר ליד המקבל מחיים לא קנה, שיש לחוש שמא לא

'שכיב מרע', א"כ גם באופן שאומר כתבו ותנו, נפרש שלא אמר כן אלא ליפות כוחו ולא לגרע כוחו, ונאמר שיקנה גם אם לא כתבו ונתנו. וביאור תירוץ הגמ' לפ"ז, שרק כשיש קנין אמרו לרב שעושה ליפות כוחו, אבל בלא קנין, גם רב מודה שיש לפרש מה שאמר כתבו ותנו לגרעון, שאין דעתו להקנות אלא בשטר. ולפ"ז מבואר, שאם יקנו מידו ויאמר כתבו ותנו, אף שלא נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', ואין לזה דין מתנת בריא מאחר שלא נכתב הקנין בתוך השטר, מ"מ יועיל שיקנה אף אם לא כתבו ונתנו, שבזה אמרו שמה שאמר כתבו ותנו הוא רק ליפות כוחו ולא לגרע. **ובעליות דרבנו יונה** גם ביאר את קושית הגמ' כפירוש השני ברא"ש [ומיהו לא מהטעם שכתב הרא"ש שרוב לא אמר 'ארכביה אתרי ריכשי' אלא כשהקנין כתוב בתוך השטר, אלא משום שבדברי רב שם לא הוזכר כלל שקנו מידו, וממילא לא שייך לומר 'ארכביה אתרי ריכשי', שכל זמן שלא מסרו לו את השטר, אין כאן קנין כלל], ובתירוץ הגמ' ביאר, שכל מה שאמר רב שבא ליפות כוחו של המקבל, הוא רק באופן שנעשה כפי רצונו של ה'שכיב מרע', שהרי באופן שאמר רב מדובר שקנו מידו, אבל כל זמן שלא נעשה רצונו, יש לומר שדעתו שלא יקנה כלל [וכך גם ב'שכיב מרע' שיאמר שיקנו ממנו, ולא קנו מידו, לא יקנה המקבל כלל אפילו לא כמתנת 'שכיב מרע', משום שרק לאחר שנעשה כפי רצונו, יש לומר שדעתו מעכשיו ליפות את כוחו, ו'ארכביה אתרי ריכשי']. **וברשב"א** בסוף דבריו מבאר, שכיון שלא קנו מידו מיד, לא נאמר 'ארכביה אתרי ריכשי', ואפילו אם יכתבו ויתנו לבסוף, לא יקנה אלא כדין מתנת בריא, ויועיל רק אם יתן קרקע שנקנית בשטר, אבל מטלטלין לא יקנה אף אם נמסר לו השטר, משום שלא גמר להקנותו אלא בשטר, ושטר אינו קונה במטלטלין.

גמ': אין כותבין ונותנין וכו'

הטעם שאין כותבין ונותנין לאחר שמת, ואיך הדין כשמסרו למקבל את השטר מחיים

לעיל (קנא, ב) מבואר, שהטעם שבמשנה גם אם קנו מידו יכול לחזור בו, כפי שאמר שמואל כאן בידוע שאינו מקנה אלא מחמת מיתה, משום כך ניחא לגמ' להקשות מדברי שמואל. ועוד כתב, שבמשנה לא מבואר בפירוש, שגם אם קנו מידו קונה לאחר מיתה. **וברעק"א** תמה על קושית התוס', שהרי במשנה לא מבואר שאם לא שייר ומת קנה המקבל, ולא אמרו שם אלא שאין מתנתו מתנה, ואפשר שלעולם אינו קונה גם לא לאחר מיתה, ומשום שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר.

קנב, ב

גמ': כתב לזה וכתב לזה וכו'

אם 'כתב' היינו כתיבה לבד או גם מסירה, ומהו 'זיכה'

רשב"ם מבאר, ש'כתב לזה' היינו בלא מסירת השטר, ו'כתב וזיכה לזה', היינו שגם מסר את השטר למקבל, וכן כתבו **התוס'** (בד"ה שלחו) בשם **ר"ת**. **וברמב"ן** כתב, שלפי פירוש זה צריך לומר, שאומר לו שיקנה את כל נכסיו שמזכה לו בשטר זה, וכמו שיתבאר עוד בסמוך. **והתוס' והרא"ש** מבארים, ש'כתב' היינו שגם מסר לו את השטר, ו'זיכה' היינו שגם מזכה לו על ידי אחרים, שיעשו קנין בנכסים עבור המקבל, כגון חזקה או משיכה.

תוס' ד"ה כתב

יישוב קושית התוס', מהא דתנן 'נמצאת דייתיקי קשורה על יריכו לא יחזיר'

התוס' מקשים על רשב"ם, ממה ששנינו לעיל ש'אם נמצאת דייתיקי קשורה על יריכו לא יחזיר', הרי שבלא מסירה לא מועילה כתיבת דייתיקי. **וברמב"ן** מיישב לפי מה שנתבאר, שכאן מדובר באופן שגם אומר למקבל שיקנה את כל נכסיו, ומשום כך מועיל אף שלא מסר לו את השטר, משא"כ לעיל לא אמר למקבל כלום, ולכן כל זמן שלא מסר את השטר למקבל לא זכה.

גמר להקנותו אלא בשטר, ולא באמירה כדין מתנת 'שכיב מרע', ואין שטר לאחר מיתה. כלומר, שלדעת ר"י בשטר לבד לא אמר רב ד'ארכביה אתרי ריכשי', וכיון שאינו קונה אלא מתורת מתנת 'שכיב מרע', יש לחוש שמא דעתו שיקנה רק בשטר לאחר מיתה, וכמו שאמר שמואל בשטר שכתוב בו קנין, שלא קנה גם לאחר מיתה, וכל מה שחולק עליו רב שם, זהו משום שסובר ד'ארכביה אתרי ריכשי', וכשמוסר לו רק שטר לבד, מודה רב לשמואל שאין אומרים ד'ארכביה אתרי ריכשי', וממילא גם אם ימסרו את השטר מחיים לא קנה [ועיין מה שנתבאר עוד לעיל (קלה, ב)].

גמ': במיפה את כחו

אם רב חולק על שמואל בזה

בשיטה מקובצת בשם **הרא"ש** כתב בצד אחד, שרב חולק על שמואל וסובר, שגם אם יאמר 'אף כתבו וחתמו', עדיין יש לחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ומה שאמר 'אף כתבו', כוונתו שאין די באמירה לבד, אלא רצונו שגם יהיה כתיבה ומסירה ובזה יקנה המקבל, וכן מבואר **ברשב"א** שרב חולק על שמואל. ועוד צד כתב **הרא"ש**, שרב אינו חולק ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וכן מבואר **בריטב"א**.

גמ': מי אמר שמואל וכו'

מדוע לא הקשתה הגמ' מהמשנה

התוס' בכתובות (נה, ב) כתבו, שהגמ' יכולה היתה להקשות גם מהמשנה, כיון שבמשנה מדובר שעשה קנין, שהרי בשייר קרקע כל שהוא לא קנה אלא בקנין, א"כ מדוע בלא שייר קרקע כל שהוא הדין שקונה לאחר מיתה [ועיין לעיל (בתוס' ד"ה מתנת) בשיטת התוס' כאן, אם לדעתו היה אפשר להקשות מהמשנה], וכתב, שמכל מקום ניחא לגמ' להקשות מדידה אדידה. **וברמב"ן** כתב ליישב, שכיון שבגמ'

תוס' שם

יישוב הוכחת התוס' מהגמ' בב"מ, שגם לאחר שנמסרה הדייתיקי יכול הנותן לחזור בו

עוד מקשים התוס' על רשב"ם, ממה שאמרו בגמ' בב"מ, שאפשר להחזיר דייתיקי שנמצאת, משום שזה שנכתב לו אחרון זוכה בה במתנת 'שכיב מרע', וא"כ מוכח שגם לאחר שנמסרה הדייתיקי, עדיין יכול לחזור בו וליתן לאחר. ובתוס' (ד"ה שלחו) כתבו ליישב בשם ר"ת, שבגמ' בב"מ מדובר בשטר צוואה, ובזה מודה רב שיכול לחזור בו גם אם נמסר ליד המקבל, משום שבשטר כזה אין לומר שנתכוין לתת לו במתנת בריא. ובעליות דרבנו יונה כתב ליישב עוד, שכל מוציא שטר דייתיקי צריך להביא ראיה שנמסר לו מחיים, משום שיש לחוש שבאמת לא נמסר לו מחיים, מאחר שלא רצה לתת לו במתנת בריא [וכיון שיביא ראיה מתי נמסר לו, ממילא נדע שזה נמסר לו בזמן מאוחר מהזמן הכתוב בשטר]. ובריטב"א כתב, שלפי מה שכתב הרמב"ן, שכאן מדובר באופן שאמר לו ה'שכיב מרע' שמזכה לו את הנכסים, ממילא אתי שפיר, שבאמת בסתם דייתיקי מודה רב שאינו זוכה מחיים כמתנת בריא.

גמ': ושמואל אמר שני קנה

הטעם שלא חש שמואל לגבי השני, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר

ברשב"ם מבאר, שלכך לא אמר שמואל שלא יקנה השני אפילו לאחר מיתה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, שכיון שאין כאן אלא שטר ולא קנו מידו, אין לחוש שגמר להקנותו דוקא בשטר. וברמב"ן כתב, שזיכוי נחשב כמיפה את כוחו [וזה כדבריו לעיל, שכאן מלבד מסירת השטר גם פירש לו שמקנה לו נכסיו בשטר זה].

והנה לשיטת התוס', ש'זיכה' היינו שמלבד השטר גם אמר לאחר שיזכה עבור המקבל במשיכה או חזקה, אי אפשר לפרש כרשב"ם, שהרי גם כאן עשה קנין נוסף מלבד השטר, וכמו כן לפי שיטת הריטב"א

(בע"א), שגם בשטר לבד לא מועיל, אף אם ימסר השטר ליד המקבל מחיים, משום שיש לחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, הרי שחולק על הרשב"ם. ובאמת ברא"ש ובריטב"א כאן פירשו אחרת מהרשב"ם, שמה שאמר שמואל שני קנה, מדובר במיפה את כוחו, אבל בלא זה יש לחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

ובשיטה מקובצת בשם הרא"ש כתב, שלגבי השני כלל אין לחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, משום שאפשר גם לומר, שמאחר שכתב וזיכה לראשון הוצרך גם לכתוב ולזכות לשני, כדי שלא יתן לשני באופן פחות ממה שנתן לראשון, וכיון ששייך לומר שמשום כך כתב וזיכה גם לשני, שוב אין לחוש שבנתנתו לשני לא גמר להקנותו אלא בשטר, וכן כתבו הר"י מיגאש והיד רמה לעיל (קלה, ב).

*גמ': אין אחר קנין כלום

ודוקא באופן שגם 'זיכה' לו, וכפי שיטות הראשונים מהו 'זיכה'

ברשב"ם ובראשונים כתבו, שזהו באופן שגם 'זיכה' מלבד הקנין. ולשיטת הרשב"ם, 'זיכה' היינו שמסר למקבל את השטר [ולפי מה שנתבאר שיטת הרמב"ן, נראה שאין די במסירת השטר לבד, וצריך גם שיאמר הנותן שמקנה לו את כל נכסיו במסירת השטר], אמנם לשיטת התוס', ש'זיכה' היינו שמזכה לו את הנכסים על ידי אחר במשיכה או חזקה, גם כאן לא אמרו אלא אם מזכה לו את הנכסים במשיכה או חזקה על ידי אחר, וכן מבואר ברא"ש, שדוקא באופן זה דינה כמתנת בריא.

*גמ': שם

איך הדין אם מצוה מחמת מיתה, על פי שיטות הראשונים בגמ' לעיל

הר"י מיגאש כתב לעיל (קנא, ב), שכל מה שאמרו שאם גם קנו מידו וגם זיכה לו, הרי היא כמתנת בריא ואינו יכול לחזור בו, זהו רק אם אינו מצוה

זכיה ומתנה פ"ח הי"ט) פסק שכך הדין בין במתנת 'שכיב מרע' בכלה ובין במקצת, אלא שבמגיד משנה כתב על דברי הרמב"ם, שמדובר ב'מצוה מחמת מיתה', וכתב הלחם משנה (שם), שלשיטת המגיד משנה במתנת 'שכיב מרע' במקצת שדינה בסתם שהיא כמתנת בריא, גם לרב לא מועיל מה שכתוב בשטר 'במוות', בכדי שנאמר שהיא כמתנת 'שכיב מרע', מאחר שבשטר גם כתוב 'מחיים', ובודאי יש לפרש שכוונתו שיחול מחיים וכשמואל.

רשב"ם ד"ה הרי

מה דין מתנת 'שכיב מרע' שכתוב בה 'מחיים' וגם שתחול מעכשיו

רשב"ם כתב, שמתנת 'שכיב מרע' שכתוב בה מחיים, היא כמתנת בריא לגמרי ואפילו אם עמד אינו חוזר, וכן מבואר ביד רמה כאן, וכתב, שאם אומר שיחול מעכשיו, כל שכן שאם עמד אינו חוזר. אמנם הריטב"א והנמוקי יוסף לעיל (קנא, א) כתבו, שגם באופן שנותן בקנין מעכשיו, אמנם אינו יכול לחזור בו אם לא עמד, שהרי הקנה שתחול המתנה מיד, מ"מ אם עמד הרי הוא חוזר בו, שעדיין יש אומדנא דמוכח שלא נתן אלא מחמת שהיה סבור שימות, ואילו היה יודע שיעמוד לא היה נותן. ומיהו מבואר בהמשך דבריהם שם, שאם התנה בפירוש שנותן מתנה קיימת לעולם וקנו מידו שיחול מעכשיו, אזי גם אם עמד אינו חוזר [ובשו"ע (חו"מ סי' רנ ס"ט) כתב, שאם כתב כל נכסיו ומפרש שנותן הכל מעכשיו ומקנה לו מחיים, הרי היא כמתנת בריא, ואין ה'שכיב מרע' יכול לחזור בו, וברעק"א בגיטין (ט, א) נקט ששיטת השו"ע שלא כהריטב"א, שלשיטת הריטב"א אם עמד יכול לחזור בו, אמנם בנתיבות המשפט (שם ס"ק יג) כתב, שמה שהוסיף השו"ע שמקנה לו מחיים הוא לשון מיותר, ודי שמפרש שנותן הכל מעכשיו, ואדרבה שיטת השו"ע כהריטב"א, ודוקא משום שמוסיף לומר שמקנה לו מחיים, אף שאינו צריך להוסיף זה, משום כך נאמר שדעתו להקנות לו לגמרי

מחמת מיתה', אבל 'מצוה מחמת מיתה' יכול לחזור בו. נראה מבואר בדבריו, שגם באופן שאינו 'מצוה מחמת מיתה' בפירוש, אלא שכך נראית דעתו, וכמו מה שאמרו לעיל (קנא, ב) שאם אמר 'ווי דקא מיתה' הרי זה כ'מצוה מחמת מיתה', גם בזה הדין שיכול לחזור בו. אמנם ביד רמה כאן כתב, שמה שאמרו שיכול לחזור בו אפילו אם קנו מידו וגם זיכה לו, היינו רק אם 'מצוה מחמת מיתה' בפירוש, אבל באופן שיש רק הוכחה שהוא 'מצוה מחמת מיתה', בזה עדיין היא כמתנת בריא ואינו יכול לחזור בו. והנה בגמ' לעיל בדברי רב ד'ארכביה אתרי ריכשי', הובאו דברי הרשב"א בשם הר"א אב"ד והרבנו חננאל, שדברי רב הם גם ב'מצוה מחמת מיתה', וכתב הרשב"א כאן, שנראה שהר"א אב"ד והרבנו חננאל חולקים על הר"י מיגאש, ולדעתם גם אם 'מצוה מחמת מיתה', עדיין היא כמתנת בריא [אמנם, היד רמה לעיל כתב בדברי רב, שמדובר גם ב'מצוה מחמת מיתה', ואילו כאן כתב שאם 'מצוה מחמת מיתה' בפירוש, אינה כמתנת בריא].

ובדברי הר"י מיגאש מבואר, שבאופן שהוא 'מצוה מחמת מיתה', הרי הוא חוזר בו גם אם לא עמד, ויכול לתת לאחר. אמנם הריטב"א כתב בשם הר"א, שה'מצוה מחמת מיתה' היא רק סיבה לכך שאם עמד חוזר בו, אבל אינו יכול לחזור בו ולתת לאחר. וביאור דבריו, שבאמת גם ב'מצוה מחמת מיתה' המתנה חלה מיד, אלא שיש אומדנא שמה שנותן לו מעכשיו הוא משום שסבור שימות, וכשעמד מוכח מדבריו שעל דעת כן לא נתן.

קנג, א

גמ': ההיא מתנתא וכו'

אם מדובר במתנת 'שכיב מרע' במקצת או בכלה

רשב"ם מעמיד שהיתה מתנת 'שכיב מרע' במקצת, אבל מבואר בדבריו, שמחלוקת רב ושמואל היא גם במתנת 'שכיב מרע' בכלה. אמנם, גם הרמב"ם (הל'

לדעת שחוזר בו, אלא בסתם גם המתנה בטלה, וכמו שהוכיחו התוס', **ובריב"ש** (סי' רז) כתב שאין חולק בזה, שגם אם הוא שותק כשעמד, המתנה בטלה.

אמנם **בריב"ש** (שם) כתב, שאפילו אם יאמר בפירוש שרוצה שיחול גם אם יעמוד מחליו, אין זה מועיל שתקיים המתנה גם אם יעמוד, וכן מבואר ב**שו"ת הרשב"א** (סי' תתקעה). וביארו טעם הדבר, שכיון שמתנת 'שכיב מרע' לא חלה אלא לאחר מיתה, א"כ כל שעמד ממילא המתנה בטלה, שאין מתנת 'שכיב מרע' נקנית בדיבור שיחול לאחר מיתה, אלא אם ימות לבסוף מחמת אותו חולי, אבל אם עמד מאותו חולי אף אם ימות אח"כ, אין מועיל מה שנתן בעודו 'שכיב מרע' קודם שעמד.

ובר"י מיגאש לעיל (קמח, ב) כתב בספק הגמ' אם חזרה במקצת הוי חזרה בכולה, שזהו באופן שעמד וחזר בו במקצת, והשאר הניח ולא גילה דעתו אם חוזר בו או לא ומת לאחר מכן, והספק הוא מה הדין של הנכסים שלא פירש שחוזר בו, נראה דעתו, שגם כשעמד אם אינו חוזר בו מועיל מה שנתן כשהיה 'שכיב מרע', כל שמת לבסוף.

קנג, ב

גמ': אמר ליה אביי השתא ומה ספינה וכו'

ביאור קושייתו של אביי ע"פ תירוצי התוס'

בתירוץ הראשון בתוס' (ד"ה השתא) מבואר, שאביי הבין בדברי רבה, שכיון שעכשיו הוא מת, הרי זו רעותא נוספת מלבד מה שהיה חולה, ויש לתלות שמת מחמת החולי, ועל זה מקשה אביי, שכמו כן בספינה שטבעה בים, יש רעותא לומר שמת מחמת אותה טביעה, ואעפ"כ אנו חוששים שמא הוא חי. ובתירוץ השני בתוס' מבואר, שאביי הבין בדברי רבה, שכיון שהוא מת, בכדי לומר שלא מחמת החולי מת, אין די לומר שנשאר באותו חולי, אלא צריך לומר שניצול מהחולי, וזהו שאמר רבה שאין לחוש שניצול מהחולי. ועל זה מקשה אביי, שלגבי ספינה אמרו

כמתנת בריא, והרי זה דומה למה שכתב הריטב"א, שאם מפרש שנותן לו מתנה קיימת לעולם, בזה גם אם עמד אינו יכול לחזור בו].

מתני': לא כתב בה וכו'

באיזה אופן ניתן להוכיח מתוך השטר שהיא מתנת 'שכיב מרע'

ברשב"ם כתב, שאם הכותב היה 'שכיב מרע', הרי זו מתנת 'שכיב מרע' שחלה רק אם מת. **ובעליות דרבנו יונה** כתב, שצריך לומר שבשטר כתוב שנתן פלוני לפלוני כל נכסיו, ולא נתפרש באיזה אופן נתן לו, שאם נאמר שמפורש בשטר שנתן לו בקנין, א"כ לשמואל בהכרח צריך לומר שיש גם לשון של יפוי כח בשטר, שאם לא כן גם אם ימות לא יחול הקנין, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואם כתוב לשון של יפוי כח בשטר, הרי זו ודאי הוכחה שהיה כאן מתנת 'שכיב מרע', ומשום כך הוצרך לכתוב לשון של יפוי כח. אמנם **הריטב"א** כתב, שמדובר באופן שכתוב קנין בשטר, ובקידושין (עט, ב) כתב הריטב"א, שמדובר במיפה את כוחו, ומבואר שאע"פ שכתוב לשון יפוי כח, עדיין אין זו הוכחה שהיא מתנת 'שכיב מרע', וכן מבואר **בסמ"ע** (סי' רנא ס"ק י) בשיטת הטור, שגם אם כתוב לשון של יפוי כח, אין זו הוכחה שהיה מתנת 'שכיב מרע' ולא מתנת בריא.

*תוס' ד"ה ולא

'שכיב מרע' שעמד מחליו, אם צריך לפרש שחוזר בו ממתנתו או שבטלה מאליה

התוס' כתבו, שאם עמד 'מסתמא ודאי חזר בו', נראה מלשונם שאם יאמר שאינו חוזר בו, תהא המתנה קיימת. **וברשב"ם** (במתני') כתב, שהנותן אומר 'שכיב מרע' הייתי וחוזרני בי, ומלשון זה נראה שאין אומרים בסתם שחוזר בו, אלא צריך שיפרש שחוזר בו. **ובשיטה מקובצת** כתב בשם **רש"י**, שאם היה 'שכיב מרע' יש לחוש שמא עמד וחזר בו, וכתב על זה שבחינם פירש שמא חזר, שכל שעמד אין צורך

מבואר, שחזקה דהשתא לבדה אינה מועילה כנגד חזקה דמעיקרא, ורק במקום שיש חזקה אחרת כנגד החזקה דמעיקרא, מועילה חזקה דהשתא, שנילך אחר החזקה שהיא מסייעת לה. ולפ"ז הבין אביי, שעל כרחק מה שאמר רבה שיש לילך בתר חזקה דהשתא, זהו רק משום שמה שהיה חולה נחשב רעותא כנגד חזקה דמעיקרא שהוא חי, ולכן יש לילך אחר החזקה דהשתא להכריע שמת מחמת חליו, ועל זה מקשה אביי, כיון שאפילו בספינה שטבעה אמרו שיש לילך אחר חזקת חי ולחוש שלא מת, א"כ כל שכן בדין שרוב חולים לחיים, ודאי יש להעמידו אחר החזקה שעמד מחליו, ושוב אין סיוע לחזקה דהשתא לומר שמת מחמת חליו, וחזקה דהשתא לבדה הרי אינה מועילה כאמור.

ועל מה שאמרו בגמ' שרבה סבר כרב נתן, כתב רבנו יונה, שהטעם שרב נתן הלך אחר חזקה דהשתא לומר שהיה בריא, הוא משום שאין חזקה דמעיקרא אחרת כנגד החזקה דהשתא שהוא בריא, ומשום כך יש לנו לילך אחר החזקה דהשתא.

תוס' ד"ה כמאן

יישוב קושית התוס' מדוע לא העמידה הגמ' שרבה סבר כרבי מאיר

בעליות דרבנו יונה כתב, שלכך לא יישובה הגמ' שרבה כרבי מאיר דמתני', משום שבדעת רבי מאיר אפשר לומר, משום שרוב בני אדם בריאים הם, עליו להביא ראיה שהיה 'שכיב מרע' בשעה שנתן, גם אם עכשיו הוא 'שכיב מרע', ואין טעמו משום שהולכים אחר חזקה דהשתא.

עוד אפשר לומר בטעמו של רבי מאיר, שאם היה מתנת 'שכיב מרע', לא היו כותבים העדים את השטר בסתם, והיו מפרשים שהוא 'שכיב מרע'. ועוד, שכיון שרוב בני אדם בריאים הם, ודאי היה על העדים לפרש שהוא 'שכיב מרע', וכיון שנכתב בסתם, מוכח שהוא מתנת בריא, אבל לא משום שהולכים אחר חזקה דהשתא.

שחוששים שניצול מהטביעה, שהרי אינו יכול לישאר בים בלא שינצל משם, וא"כ לגבי החולי בודאי שיש לחוש שניצול ממנו.

ובחזון איש מבאר קושית אביי על פי תירוצו השני של תוס', שכיון שאין הנדון מתי מת, אלא אם מת מחמת החולי או שהבריא בינתיים ואח"כ מת, א"כ לענין זה לא צריכה להועיל חזקה דהשתא לומר שלא הבריא בינתיים ואח"כ מת, שהרי בכל מקרה עכ"פ נעשה שינוי שמעיקרא היה חי ואח"כ מת, אלא שמ"מ יש לומר שכיון שאילו הבריא זה שינוי ממה שהיה חולה, יש לתלות שמת מחמת החולי, ולא נעשה בו שינוי זה שהבריא מהחולי. ועל זה הקשה אביי, שכיון שגם באופן שעומד למות מחמת שטבעה הספינה, עדיין מעמידים בחזקת חי, משום שאם ימות הרי זה שינוי, ואין אומרים שאדברה מה שינצל הוא שינוי, א"כ גם לומר שמת מחמת החולי זה שינוי, ומדוע לא נחוש מעכשיו גם שמא הבריא ואח"כ מת, ורבה סבר שאינו דומה לספינה, כיון שבספינה לא ראינו שמת, ומכח חזקת חי תולים שלא נשתנה ולא מת, אבל כאן שהוא מת לפנינו, יש לנו לילך בתר חזקה דהשתא, ולומר שהבריא קודם שמת זה נחשב שינוי ממצבו עכשיו, ולכן נאמר שמה שמת עכשיו הוא המשך של החולי שהיה בו.

גמ' שם

ביאור רבנו יונה בסוגיא

בעליות דרבנו יונה מקשה, מהי טענת אביי לרבה מספינה, הלא רבה פירש טעמו משום שקברו מוכיח עליו, היינו שיש לילך בתר חזקה דהשתא, וא"כ אינו דומה כלל לספינה טובעת, שהרי שם אין חזקה דהשתא כיון שהוא מת [ברמב"ן מבאר על דרך התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה השתא), שאביי הבין בדברי רבה, שקברו מוכיח עליו הוא רק סיבה שיש כאן רעותא לומר שמת מחמת חוליו, ולכן הקשה מספינה טובעת שגם שם יש רעותא, ולעיל נתבאר גם ביאור החזו"א בקושית אביי]. וכתב רבנו יונה, שבריש נדה

תוס' ד"ה רבי נתן

יישוב טענת התוס' שאין לדמות לדרכי נתן, ששם רוב בני אדם בחזקת בריאים הם

בעליות דרבנו יונה מבאר הטעם שהגמ' מדמה שמעתתא דרבה לדרכי נתן, אע"ג ששם גם רוב בני אדם הם בריאים, שכיון שאין הולכים בממון אחר הרוב, א"כ כשם שחזקה דהשתא לבדה אינה מועילה להוציא ממון, גם בצירוף מה שרוב בריאים הם לא יועיל להוציא ממון.

*תוס' שם

איך קיי"ל להלכה

ברשב"ם כתב שהלכה כרבה, וכן מבואר **במרדכי** (רמז תרכא, בשם **מהר"ם**), אמנם **ברי"ף** ושאר **ראשונים** כתבו דלא קיי"ל כרבה, וכמו כן קיי"ל כרבי יעקב ולא רבי נתן, וכן מבואר **בטור ובשו"ע** (חו"מ סי' רנא ס"ב) **וברמ"א** שם.

רשב"ם ד"ה כמחלוקת

הערת האחרונים, שכשהספק הוא באיזה זמן נכנס לא שייך לתלות בחזקה דהשתא

על מה שכתב **הרשב"ם**, שהמסופק אם נכנס בימות החמה או בימות הגשמים, יש לילך אחר חזקה דהשתא, ולתלות ולהכריע לפי הזמן שבא לישאל, העירו **בקובץ שיעורים** (אות תקנט) **ובחזון איש**, שלכאורה כל מה שרבי נתן סבר שהולכים בתר חזקה דהשתא, הוא כשיש ספק על זמן מסוים, איך היה המצב באותו זמן, על זה נאמרה החזקה, לתלות שכיון שהשתא חזינן שהמצב הוא כך, גם מעיקרא בזמן המסופק לנו היה המצב כך. אבל כשברור לנו מתי הבקעה נחשבת כרה"ר ומתי נחשבת כרה"י, והספק הוא מתי נכנס לבקעה, לכאורה לא שייך לומר שכיון שהשתא הבקעה במצב של רה"י או של רה"ר, נתלה שנכנס לשם בזמן שהיה המצב דומה,

גמ': כמאן אזלא הא שמעתתא דרבה כר' נתן וכו'

מה הדמיון בין שמעתתא דרבה לדר' נתן

הרמב"ן מבאר במה שמעתתא דרבה כר' נתן היא, שטעמו של רבה משום שהולכים אחר חזקה דהשתא, ומוסיף, שאם לא שהיה מבורר לעדים שמת מחמת חליו, לא היו מוסרים שטר זה למקבל, מאחר שלא מפורש בו שהוא מתנת 'שכיב מרע' ויכול לחזור בו, וכמו כן בהא דרבי נתן הולכים אחר חזקה דהשתא, שאם לא שהיה בריא, לא היה על העדים למסור לו שטר שנכתב בלשון סתם, והיה להם לפרש שהוא מתנת 'שכיב מרע'. ורבי יעקב סבר, שהעדים אינם חוששים לזה, משום שתולים שהב"ד שיבוא לדון בשטר זה, יברר אם הוא מתנת בריא או לא, מאחר שגם לא נתפרש בשטר שהוא מתנת בריא. וכך גם בדרכה, יש לומר שהעדים לא חששו למסור לו, אע"פ שלא ידעו שמת מחמת חולי זה, משום שתולים שהב"ד יבררו דבר זה כשיבואו לגבות [וביאר, שלכך באופן שהוא עכשיו 'שכיב מרע' סבר רבי נתן שחוששים שהיה 'שכיב מרע', ואין אומרים שלא היו העדים כותבים שטר בלשון סתם, משום שיש לומר שה'שכיב מרע' לא חשש למסור לו שטר זה, שסמך על כך שאם יבריא מיד יביא את העדים שנתן את השטר כשהיה 'שכיב מרע'].

תוס' ד"ה והן

ביאור הס"ד שאף בראיה שהיה בריא אין מוציאין

בתוס' רא"ש (קידושין עט, ב) מבאר את הס"ד לומר שגם ע"י ראייה שהיה בריא, לא יועיל להחשיב את המתנה כמתנת בריא, כיון שיש לחוש שבדוקא לא פירש בשטר שהיא מתנת בריא, משום שדעתו ליתן מתנה זו כמתנת 'שכיב מרע' בכדי שיוכל לחזור בו, אף שבאותה שעה היה בריא.

שעכשיו זה ימות החמה, מ"מ לגבי טומאה שהיתה כבר בימות הגשמים, לעולם דינה כימות הגשמים. והיינו כשיטת **רבנו חננאל** שהביא הרשב"ם, שמה שאמר רבא לא שנו וכו', הכוונה שאם עבר על טומאה זו ימות הגשמים, מעתה לעולם דינה כימות הגשמים. וכן כתב **בשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד**. ועוד מבואר בדבריו, שגם רבי נתן מודה בזה שאין הולכים אחר המצב הקיים עכשיו, וכתב שלכך 'שאני טומאה' משום שאזלינן בה לחומרא. ועוד כתב, שרבי נתן לא אמר אלא באופן שעכשיו הוא בריא, שיש לתלות בכך שכו"ע בחזקת בריאים כמבואר בקידושין (עט, ב), ובנדון כאן אינו שייך. וצ"ב בדבריו, מה שייך כלל ענין זה של ספק טומאה, למחלוקת רבי נתן ורבי יעקב, שהרי לענין טומאה הנדון הוא באופן שעכשיו ימות החמה, וגם ידוע שהספק נולד עכשיו בימות החמה, ומ"מ דנים את הספק טומאה, לפי מה שנקבע הדין בזמן של ימות הגשמים, ואיזה שייכות יש לזה כלל למחלוקת של רבי יעקב ורבי נתן, אם תולים שהיה קודם כמו שהוא עכשיו.

רשב"ם שם

שיטת רבנו חננאל שהובא ברשב"ם

בשיטה מקובצת בשם **הראב"ד** פירש **כרבנו חננאל**, וכתב, שאע"ג שבמשנה בטהרות (פ"ו מ"א) מבואר, שמקום שהיה רה"י ונעשה רה"ר וחזר ונעשה רה"י, כשהוא רה"ר ספיקו טהור, וכשהוא רה"י ספיקו טמא, שם מדובר שנפלו המחיצות ומשום כך נעשה רה"ר, אבל כאן הרי לא נפלו המחיצות, אלא שנעשה מקום שראוי לעבור שם, ואם נאמר שברה"י חוזר דינו להיות כרה"ר הוי כחוכא. מתבאר מדבריו, שדין זה שלעולם הוא כימות הגשמים, הוא דין דרבנן. אמנם **הרמב"ן** כתב, שכל שבתחילת הטומאה שבאה שם, היה דינה כספק טומאה ברה"י, הלכתא גמירי לה מסוטה שספיקה טמא [ולפי דבריו נראה שיש לומר, שבמשנה בטהרות שהביא הראב"ד, לא מדובר באופן שכבר נקבע הדין על הטומאה שהיתה שם, אלא

כיון שהספק מתי נכנס, אינו שייך למצב שהבקעה נמצאת עכשיו.

*רשב"ם שם

הערה במה שכתב הרשב"ם, שלרבי יעקב טהור משום שמעמידים את האדם בחזקת טהרה

במה שכתב הרשב"ם, שלרבי יעקב מעמידים את האדם בחזקת טהרה, העיר **בקובץ שיעורים** (אות תקסא), שכיון שאין לספק זה דין של ספק טומאה ברה"י, א"כ גם אם אין לו חזקת טהרה, צריך להיות הדין שיהיה טהור מספק, כמו שכתבו התוס' בכמה מקומות, שהדין שספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור, הוא גם באופן שאין לו חזקת טהרה. וכתב, שאולי שיטת הרשב"ם כתוס' בניזר (נז, א), שהכלל בספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור, הוא רק באופן שיש לו חזקת טהרה. אמנם **בחזון איש** נראה, שכיון שבנדון כאן הספק הוא בזה גופא, אם היה ספק טומאה ברה"י או ברה"ר, אי אפשר לתת לזה דין ספק טומאה ברה"י, שגם במקום חזקה יהיה טמא, וכן אי אפשר לתת לזה דין ספק טומאה ברה"ר, שגם בלא חזקה יהיה טהור, שהרי בזה אנו מסופקים אם זהו ספק טומאה ברה"ר, ולכן אינו טהור מספק אלא משום שיש לו חזקת טהרה.

רשב"ם שם

שיטת הר"י מיגאש והראב"ד בביאור דברי רבי אלעזר

הר"י מיגאש מבאר את דברי רבי אלעזר, שמה שאמר 'כמחלוקת', אין הכוונה שהנדון תלוי במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן, ורבה יסבור בזה כרבי נתן, אלא שלענין טומאה רבה מודה, שאין מעמידים הדבר בחזקה דהשתא, ונוקטים כרבי יעקב שחולק על רבי נתן. וזהו שאמרו שאם עברו עליה ימות הגשמים, שוב לא אכפת לן שעכשיו ימות החמה, אלא לעולם הדין כמו שהיה מתחילה שהיה זמן של ימות הגשמים. ואע"פ שאם היה בא עכשיו נדון של טומאה חדשה, היינו דנים כמו ספק טומאה ברה"ר

השטר, א"כ גם במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן נאמר שנחלקו בקיום השטר, וטעמו של רבי יעקב הוא משום שסובר במודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו, ורבי נתן סובר שגם אם אינו מקוים, אינו יכול לומר ש'שכיב מרע' היה. וכתב, שרבי נתן סובר בעלמא כחכמים שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ורק לענין לטעון ש'שכיב מרע' היה כשעכשיו הוא בריא, בזה סובר שמה שצריך לקיימו אינו מועיל לו לטעון כך [ועיין שם בדבריו, מדוע לא ניחא ליה לפרש כרשב"ם]. **ובריטב"א** כתב, שלפי מה שאמרו שנחלקו בקיום השטר, יש לומר שגם רבי מאיר וגם חכמים אינם סוברים כרבי נתן שהולכים אחר השתא, ומה שבשטר מקוים אין חוששים שהוא 'שכיב מרע', אינו משום שהולכים אחר השתא, אלא מוציאים ממנו אפילו אם הוא עכשיו 'שכיב מרע', שהרי במשנה לא נתפרש חילוק אם הוא עכשיו בריא או לא, והטעם בזה, משום שהם סוברים שסתם מתנות ורובן הם מתנת בריא, ועוד שאין מוציאים השטר מחזקתו, ובסתם הוא שטר של מתנת בריא.

*רשב"ם ד"ה בההיא

אם כשהלוה מודה שהשטר מקוים, יכולים העדים לפסלו

מדברי הרשב"ם מבואר, שגם אם נאמר שהלוה עצמו אינו יכול לפסול את השטר, מחמת שהוא זה שמקיים את השטר, מ"מ אם גם העדים יאמרו כמו שאומר הלוה, השטר יפסל. אמנם ממה שכתבו **התוס'** בכתובות (יט, א בד"ה טעמא) נראה, שאם נאמר שרק עדים יכולים לפסול את השטר, אבל הלוה עצמו אינו יכול לפסול, א"כ באופן שהלוה יודה שהשטר מקוים, גם העדים לא יוכלו לפסול, שכיון שהודה הלוה, הרי השטר מקוים גם בלא העדים, וממילא נמצא שהעדים באים לפסול שטר מקוים, ולזה אין העדים נאמנים.

שבאה שם טומאה חדשה, ובוזה אמרו שלעולם הדין משתנה].

תוס' ד"ה אמור

יישוב דברי רבא לרשב"ם, גם למ"ד שאין לה גדר מארבע רוחותיה

התוס' מקשים על רשב"ם, שלפי דבריו מתיישבים דברי רבא רק למ"ד שמעמיד כשיש לה גדר מארבע רוחותיה. וכתב על זה **מהרש"ל**, שאמנם הרשב"ם פירש כאן כמ"ד שמדובר באופן שהמקום גדור, מ"מ גם למ"ד שמדובר בלא גדר מתיישבים דברי רבא, שיש לומר שלא שנו אלא כשלא עבר על מקום זה ימות הגשמים משעה שנעשה בקעה, היינו שנעשה שדה.

קנד, א

*גמ': ראייה בעדים

גם עידי השטר, והטעם שנאמנים

הריטב"א כתב, שגם העדים עצמם שחתומים על השטר נאמנים לומר שהיה 'שכיב מרע', ואין זה נחשב 'חוזר' ומגיד, משום שזהו רק בירור על מה הם חתמו בשטר, ומבואר **בנמוקי יוסף**, שנחשב כמו שלא גמרו עדותם בשטר, כיון שלא נתפרש בשטר אם היא מתנת בריא או מתנת 'שכיב מרע'.

גמ': רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ראייה בקיום השטר

שיטות הראשונים, במה נחלקו הם וכן רבי יעקב ורבי נתן לפי אוקימתא זו

ברשב"ם כתב, שלפי אוקימתא זו שנחלקו בראיה בקיום השטר, גם רבנן סוברים כרבי נתן שהולכים אחר השתא, שהרי כל מה שאמרו רבנן שצריך עדים הוא רק לקיום השטר, אבל בשטר מקוים מודים שאין לחוש שהיה 'שכיב מרע'. אמנם **הרמב"ן** כתב, שלפי מה שאמרו שרבי מאיר וחכמים נחלקו בקיום

תוס' ד"ה וכן

יישוב קושית התוס' ע"י שינוי הגירסא

הרשב"א והריטב"א כתבו, שכאן הגירסא 'רבא' ולעיל הגירסא 'רבה'. **וברא"ש** כתב שרבה חזר בו, וסבר שאין הלכה כרבי נתן.

גמ': א"ל אביי וכו'

יישוב דברי אביי כאן, עם קושיתו על רבה לעיל בגמ'

רבנו יונה מבאר, שעל אף המבואר בגמ' לעיל שאביי לא סבר כרבה שהולכים אחר השתא, מ"מ סבר שיהיה עליו להביא ראיה שהיה 'שכיב מרע', משום שיש לנו לומר שהיא מתנת בריא, כיון שהשטר כתוב בסתם, ונראה שהמתנה קיימת כמתנת בריא [ולעיל נתבארו דברי הרמב"ן והחזון איש, שיש לומר שאביי חלק רק על מה שאמר רבה ש'קברו מוכיח עליו', אבל על מה שיש לומר שנילך בתר חזקה דהשתא כרבי נתן, על זה אין ראיה שאביי חולק על רבה].

ובריטב"א כתב, שאביי בא לברר מהו טעמו של רבא שעליהם להביא ראיה, אם משום שיש לנו לילך בתר חזקת ממון, ואין להוציא ממון בלא ראיה, או שכיון שלא נתפרש בשטר שהיא מתנת בריא, יש לנו לתלות שהיא מתנת 'שכיב מרע', ומאחר שאמר שזהו משום חזקת ממון, הודה לו, והרי זה כמו שיטתו לעיל שעליהם להביא ראיה.

[**ובמהרש"א** כתב, שמה שהקשה אביי לעיל, הוא משום שיש לנו לומר שרוב חולים לחיים. **ובפני שלמה** מקשה, שהרי אביי הקשה מספינה שרובן לאבד, א"כ גם באופן שרובן לאבד סבר שאין להוציא ממון. וכתב, שאביי סבר שטעמו של רבי נתן כמבואר בקידושין (עט, ב) שכו"ע בחזקת בריאים, וכמו שהביאו התוס' לעיל, ולפ"ז גם אם לא סבר כרבה, עדיין יש לומר שהלכה כרבי נתן, וכמו שכתבו התוס' לעיל, שסוגית הגמ' כאן שרבה כרבי נתן, אינה סוגית הגמ' בקידושין, שטעמו של רבי נתן משום שכו"ע [בחזקת בריאים].

*גמ': באחד שמכר בנכסי אביו ומת וכו'

אם בדיקת הלקוחות על הבאת שערות מועילה גם לאחר זמן מהמכירה

הרמב"ן כתב, שצריך לומר שמת מיד לאחר המכירה, שאם מת לאחר זמן, א"כ מה יועיל שיבדקו הלקוחות וימצאו שהוא גדול, הרי עדיין יש לחוש, שאף שהיה גדול בשעת מיתה, מ"מ שמא בשעת מכירה היה קטן [ובחזון איש תמה על זה, שהרי עכ"פ בודאי היה איזה זמן בין המכירה למיתה, שלא מת מיד בתוך כדי דיבור, וא"כ מדוע לא נחוש שמא הביא שערות בזמן זה].

אמנם **בשו"ת הרא"ש** (כלל לג ס"ה) כתב, שגם אם בודקים אותו לאחר פרק זמן מהמכירה, מ"מ כל שמוצאים שעכשיו הוא גדול, יש לנו להחזיק שהיה גדול גם בשעת מכירה, שהרי יש 'חזקה דרבא' שמביא שערות מיד כשנעשה בן י"ג, אלא שחזקה זו מצד עצמה אינה מועילה להוציא ממון, ובאופן שעכשיו כשבודקים רואים שהוא גדול, שוב אין חוששים שמא לא הביא שערות כשהיה בן י"ג, ומועילה 'חזקה דרבא' יחד עם זה שרואים עכשיו שיש לו סמנים, שלא נחוש כלל שמא לא היה גדול, גם לענין להוציא ממון.

ובשב שמעתתא (ש"ה פט"ז) כתב בשיטת הרא"ש, שאע"ג שבאופן שחוששים אם היה 'שכיב מרע' או בריא, קיי"ל כרבי יעקב שאפילו אם הוא בריא עכשיו, מ"מ חוששים שמא היה 'שכיב מרע' בזמן המתנה, ואפילו שכו"ע בחזקת בריאים, זהו משום שכל אדם היה חולה פעם אחת בחייו, ולכן כבר איתרע חזקת בריא שלו, משא"כ כאן, לא איתרע כלל ה'חזקה דרבא' שהביא שערות מיד כשנעשה בן י"ג.

ובנודע ביהודה (אה"ע סי' סא) כתב, שיש לומר שהרמב"ן מודה לשיטת הרא"ש בעלמא, שאם רואים עכשיו שהביא שערות, נחזיק בודאי שהביא משנעשה בן י"ג, אלא שכאן סבר הרמב"ן כמו שמבואר בתוס' (ד"ה ועוד), שמדובר באופן שבדקו אותו לאחר שנעשה בן י"ג ולא מצאו לו שערות, ובאופן כזה בודאי שאין לנו להחזיק בודאי, מכח מה שרואים

התוס' פירשו בשם **ר"ת**, ששערות שהם סימנים שחורות הם, וגם אם בבדיקה זו שלאחר מיתה נמצאו שחורות, יש לחוש שבחייו היו לבנות שהם שומא. ובתוס' מקשים על פירוש, שלא מצינו בשום מקום שהשערות צריכות להיות שחורות. **וברמב"ן** כתב שיטה זו בשם **רבנו חננאל**, והביא על זה דעת רבי יהודה (נדה נב, א, ולקמן קנו, א), שקטנה שהביאה שתי שערות יכולה למאן עד שירבה השחור על הלבן, ומבאר **הריטב"א** שהוא פירש שחור ולבן על צבע השערות, אמנם **הרשב"ם** לקמן (שם) פירש שירבו השערות ויהיו שוכבות, ונראה כמו שרבה השחור על הלבן, ולפי פירושו אין ראייה משם. עוד פירשו התוס' בשם **ר"י**, שלשערות שהם סימנים צריך שיהיו גומות, והגומות עשויות להשתנות, וכן מבואר בעוד **ראשונים**.

וברמב"ן כתב לבאר עוד, שעשויין להשתנות היינו שהשערות עשויות לנשור, ואמר להם רבי עקיבא, שכיון שעשויין לנשור ולא יוכלו לראות שהיה גדול, אין לנו רשות לנוול את המת בסתם, מאחר שעשוי להיות שלא ימצאו ראייה מבדיקתם.

עכשיו שהביא שערות שגם קודם לכן הביא, שהרי אצלו כבר איתרע 'חזקה דרבא'.

[**ובטור ובשו"ע** (חו"מ סי' לה ס"א) כתבו כהרא"ש, **ובבית יוסף** (אה"ע סי' מג) הביא שיטות שחולקים על הרא"ש, **ובשב שמעתתא** (שם פי"ז) גם הביא עוד שיטות שחולקים על הרא"ש, ותמה על השו"ע שסתם כשיטת הרא"ש].

ובפני שלמה מביא את דברי **הרמב"ם** (הל' מכירה פכ"ט הי"ז), שקטן שמכר בנכסי אביו קודם שנעשה בן עשרים, וכשנעשה בן עשרים לא מיחה, שוב אינו יכול לחזור בו, שכיון שלקח המעות, ונשתמש הלוקח בקרקע זו בפניו כשהוא בן עשרים ולא מיחה, נתקיימה ביד הלוקח שהרי רצה בממכרו. וכתב, שמקור שיטתו הוא מהגמ' כאן מכח קושית הרמב"ן, שבאמת יש לחוש שמא הביא שערות רק לאחר המכירה, אלא שמ"מ מאחר שגם לאחר שהביא שערות לא מיחה במכירה, הרי שדי בזה לקיים את המקח.

גמ': סימנין עשויין להשתנות לאחר מיתה

מה עשוי להשתנות בסימנים, שבשל כך אמר רבי עקיבא שאי אתם רשאים לנוולו